

HOMOFÓBIA

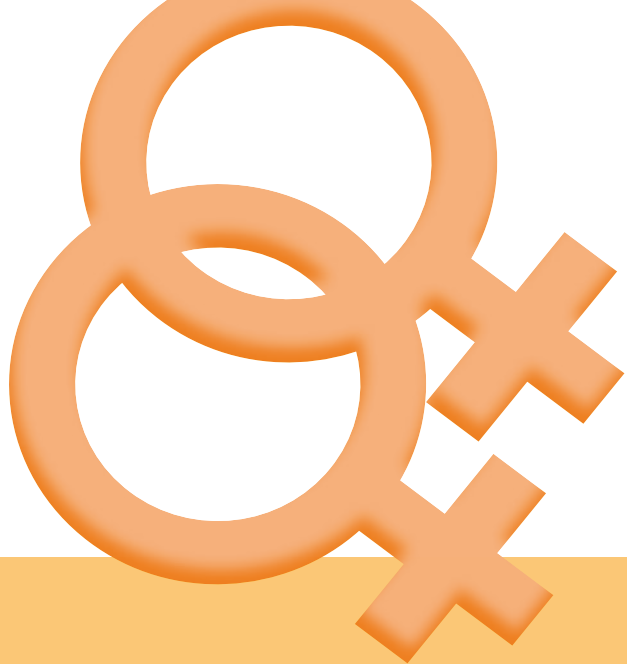
V ŽIACKYCH KOLEKTÍVOCH

HOMOFÓBIA

V ŽIACKYCH KOLEKTÍVOCH

HOMOFÓBIA V ŽIACKYCH KOLEKTÍVOCH

HOMOFÓBIA

**JE NORMÁLNE
BYŤ INÝ!**

Homosexuálni ľudia sú neustále medzi nami. Lesba alebo homosexuál môže byť Vaším priateľom, kolegom, spolužiakom, či učiteľom. Možno dnes sedel nejaký gay alebo lesbická žena vedľa Vás v kine či autobuse.

Kvalitné medziľudské vzťahy vyznačujúce sa úctou a dôverou sú veľmi cenné. Inteligentní ľudia vedia, že takéto vzťahy si treba vážiť bez ohľadu na pohlavie, národnosť, rasu alebo sexuálnu orientáciu.

Spýtajme sa samých seba, či dokážeme akceptovať ľudí, ktorí sa od nás v niečom odlišujú a na ktorých nám záleží...

Nemusia nám zo strachu, že o nás prídu, klamať?

**Homosexuálni občania
tiež potrebujú istotu
Pre spoločnosť**

Homosexuálni ľudia sú normálni a zdraví. Každý, kto si myslí niečo iné, sa mýli a ubližuje tak nielen týmto ľuďom, ale aj ich rodičom a všetkým, ktorým na nich záleží. Svetová zdravotnícka organizácia už dávno nepovažuje homosexualitu za poruchu alebo chorobu. Napriek tomu sú činy násillia proti homosexuálom stále bežným javom v spoločnosti.

Homosexuálni ľudia môžu pracovať vo všetkých profesiách tak ako aj heterosexuálni. Zamieňanie homosexuality s pedofíliou je len falošné šírenie strachu v spoločnosti. To už neraz ublížilo najmä heterosexuálnej spoločnosti, lebo v 92% prípadov sexuálneho zneužívania detí je zneužívateľom práve heterosexuálny muž z bližšieho rodinného prostredia.

Ste natolko

tolerantní,

aby Vám Vaše deti

nemuseli klamať?

Milí rodičia, vážite si a milujte svoje deti bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu. Je pravda, že keď sa rodičia dozvedia o homosexualite svojej dcéry alebo syna, potrebujú určitý čas, kým sa s tým zmieria. Môže to byť pre nich šok, ktorý naruší niektoré ich očakávania alebo predstavy. Je ich prirodzenou potrebou mať čas na vyrovnanie sa s týmito novými informáciami. Tak isto je pravda, že pokiaľ nejde o nefunkčnú rodinu s vážne narušenými vzťahmi, po čase sa dôvera a láska medzi rodičmi a ich homosexuálnymi deťmi obnoví a získa dokonca nové kvality, založené na prehĺbenej dôvere a vzájomnej podpore.

**Pre homosexuálne
orientovaných**

**vožov
ženy:**

Buďte si vedomí svojej ľudskej hodnoty a svojich osobnostných kvalít. Ste plnohodnotní ľudia a občania tejto spoločnosti. Ak chcete, buďte hrdí aj na svoju sexuálnu orientáciu a dožadujte sa svojich práv, ktoré Vám zaručia nielen šťastnejší, ale aj spoločensky a právne plnohodnotný život. Keď cítite, že ste gay alebo lesba, uvedomte si, že sa niet čoho obávať, lebo aj život homosexuálnych ľudí môže byť pekný a naplnený spokojnosťou. Uvedomte si, že netrpíte homosexualitou, ale netoleranciou iných voči Vám. A to, ako s neznášanlivosťou naložíte, ak sa s ňou v živote stretnete, je aj vo Vašich rukách. Okolo Vás je veľa ľudí, ktorí si Vás budú vážiť a budú pre Vás oporou aj keď ste takto výnimočný. Pretože **je normálne byť iný!**

HOMOFÓBIA

obsah

Časť I: Homofóbne obťažovanie a šikanovanie na základných a stredných

školách – ako sa prejavuje a ako sa proti nemu brániť.....6

Aby sme si rozumeli: Vymedzenie hlavných pojmov.....6

1. Úvod: Prečo sa venovať homofóbii?.....7

2. Čo je homofóbne obťažovanie a šikanovanie?.....9

2.1. Šikanovanie a homofóbne šikanovanie.....9

2.2. Príčiny homofóbie.....11

2.3. Homofóbia v škole.....13

3. Ako rozpoznať homofóbne šikanovanie?.....15

3.1. Prejavy homofóbneho obťažovania a šikanovania.....15

3.2. Kto a prečo sa dopúšťa homofóbneho šikanovania.....17

3.3. Proti komu je namierené homofóbne šikanovanie.....19

4. Čo sa dá robiť proti homofóbnemu šikanovaniu?.....21

4.1. Prevencia homofóbneho šikanovania.....21

4.2. Riešenie prípadov homofóbneho šikanovania.....23

4.3. Kam ísť po inšpiráciu.....24

5. Zhrnutie.....26

Časť II: Didaktická aplikácia témy.....28

1. Niektoré techniky.....28

2. Ďalšie možnosti práce v triede.....36

Použitá literatúra.....37

HOMOFÓBIA V ŽIACKYCH KOLEKTÍVOCH

Preložené z českého originálu Homofobie v žákovských kolektivech. Homofobní obtěžování a šikana na základních a středních školách – jak se projevuje a jak se proti ní bránit, Úrad vlády České republiky, Praha 2009.

Autorka výučbového materiálu

Irena SMETÁČKOVÁ

Autor didaktické aplikace

Richard BRAUN

Výučbový materiál (časť I) recenzovali:

doc. Mgr. Pavlína Janošová, PhD. – Inštitút psychológie AV ČR

Mgr. Jarmila Pavlišová – riaditeľka ZŠ

Mgr. Zdeněk Sloboda – Sociologický ústav AV ČR

Mgr. Monika Sopková – Výskumný ústav pedagogický

Odborná konzultácia slovenského prekladu:

PaedDr. Katarína Szíjjártóová, PhD. – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

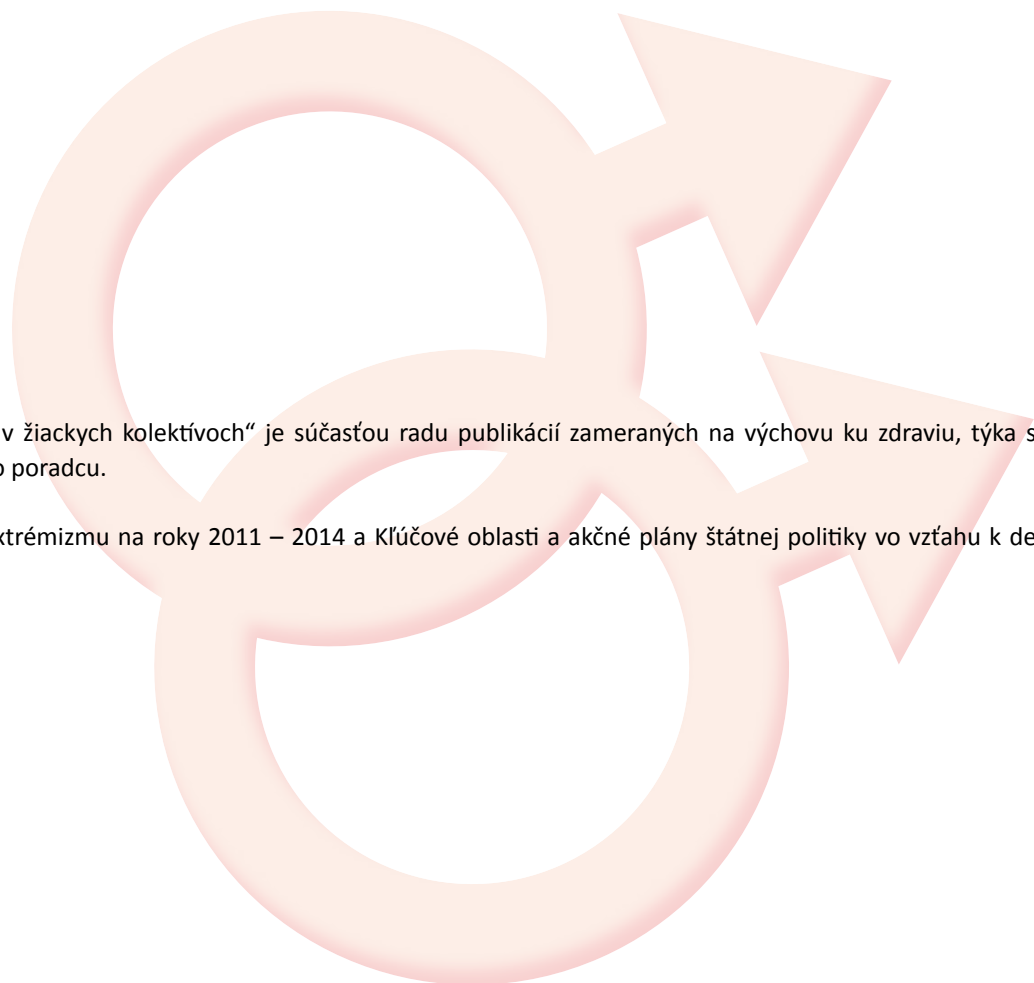
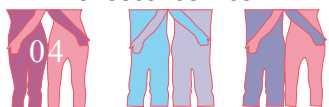
Mgr. Tibor Škrabský – IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, Bratislava

Doplnkový materiál k výučbe na základných a stredných školách „Homofóbia v žiackych kolektívoch“ je súčasťou radu publikácií zameraných na výchovu ku zdraviu, týka sa tiež výchovy k občianstvu, osobnostnej výchovy i práce školského koordinátora a výchovného poradcu.

Publikácia naplňuje uznesenie vlády SR z r. 2009 č. 928 o koncepcii boja proti extrémizmu na roky 2011 – 2014 a Kľúčové oblasti a akčné plány štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži v Slovenskej republike na roky 2008 – 2013.

ISBN 978-80-970827-0-3

EAN 9788097082703

Milí čitatelia,

určite ste sa už stretli s osočovaním typu: „Čo robíš, ty buzerant?“ alebo „Zober si ten teplošský sveter!“. Sú to na úvod možno tvrdé slová, no inak sa nedá. Veď práve takto nejako sa prejavuje homofóbia, ktorá je, nanešťastie, trvalou súčasťou našej spoločnosti.

Združenie Informačných a poradenských centier mladých v Slovenskej republike (ZIPCeM) vám prináša publikáciu, ktorá chce odborne a zároveň zrozumiteľne a otvorene vysvetľovať tabuizovanú problematiku homofóbnych postojov a správania. Pôvodne ju vydala Rada vlády pre ľudské práva Úradu vlády Českej republiky. ZIPCeM spolu s Iniciatívou Inakosť získali od Úradu vlády ČR súhlas na vydanie jej slovenského prekladu.

Nejde však len o doslovný preklad publikácie. Jej obsah sme konzultovali s rôznymi odborníkmi a prispôbili ho našim, slovenským pomerom. Takto spracovaný materiál môže slúžiť ako metodická príručka pre školy, pri usmerňovaní voľnočasových aktivít mladých ľudí alebo ak chcete, „len“ na pochopenie javu ako takého.

V tomto doplnkovom výučbovom materiáli pre základné a stredné školy nájdete nielen vysvetlenia základných pojmov a ilustračné príklady obťažovania so sexuálnym podtónom, s ktorým sa mladí ľudia stretávajú, ale aj praktické riešenia a didaktické návody, ako s danou témou, úzko spojenou so šikanovaním, pracovať v triede alebo škole.

Homofóbne postoje môžu zanechať v mladom človeku, ktorý prechádza neľahkým obdobím neistoty počas puberty – obdobím „coming out-u“, nepríjemné spomienky či skúsenosti. Najmä, ak sa s nimi stretáva dennodenne v tak dôležitom prostredí pre jeho rozvoj, v prostredí školy.

Nenávisť a s ňou spojené násilie, ktoré nemusí byť vždy len fyzické, môžu vznikať z rôznych príčin. A práve touto publikáciou sa usilujeme o elimináciu extrémistických postojov a zníženie miery násillia.

Michal Dobiaš
predseda ZIPCeM

ČASŤ I

Homofobne obťažovanie a šikanovanie na základných a stredných školách – ako sa prejavuje a ako sa proti nemu brániť

IRENA SMETÁČKOVÁ

Aby sme si rozumeli: Vymedzenie hlavných pojmov

Homofóbia / obava z homosexuality a homosexuálnych osôb, ktorá môže viesť k pocitom odporu, nepriateľstva až nenávisti a môže sa stať základom pre odmietajúce, zosmiešňujúce či ubližujúce správanie voči homosexuálnym ľuďom alebo voči ľuďom, u ktorých sa homosexualita predpokladá. V súčasnosti sa pojem homofóbia používa na označenie uvedených pocitov a správania voči všetkým skupinám osôb, ktoré nie sú heterosexuálne či sa inak vymykajú rodovému poriadku, t. j. geovia, lesby, bisexuálni a transsexuálni ľudia. Homofóbia je sociálny fenomén, ktorý má pôvod v rodovom usporiadaní spoločnosti.

Heterosexualita / sexualita orientovaná na osoby opačného pohlavia. Možno v nej rozlíšiť tri oblasti: a) sexuálnu orientáciu, b) sexuálne správanie vrátane nadväzovania afektívnych a partnerských vzťahov, c) identitu, t. j. uvedenie si seba samého ako človeka s určitou sexualitou; uvedené oblasti nemusia byť v súlade. Z psychologického hľadiska je kľúčová identita heterosexuálneho človeka, z hľadiska vzťahu s okolím jeho sexuálne správanie. Rodový poriadok heterosexualitu uprednostňuje a k neheterosexuálnym osobám uplatňuje rôzne silné sankcie.

Homosexualita / sexualita orientovaná na osoby rovnakého pohlavia. Zahŕňa tri oblasti: a) sexuálnu orientáciu, b) sexuálne správanie vrátane nadväzovania afektívnych a partnerských vzťahov, c) identitu; uvedené oblasti nemusia byť v súlade. Z psychologického hľadiska je kľúčová identita homosexuálneho človeka, z hľadiska vzťahov s okolím jeho sexuálne správanie.

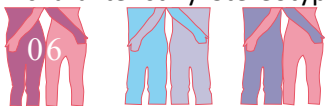
Bisexualita / nadväzovanie sexuálnych a partnerských vzťahov s osobami rovnakého aj opačného pohlavia.

Transsexualita / stav dlhodobého nesúladu medzi vlastným biologickým pohlavím a pocitmi príslušnosti k pohlaviu vedúci k nespokojnosti a často ústiaci do snahy zmeniť svoje biologické pohlavie.

LGBT (či GLBT) / súhrnné označenie pre homosexuálnych, bisexuálnych či transsexuálnych ľudí, prípadne pre ďalšie skupiny osôb vymykajúce sa rodovému poriadku založenému na princípe heterosexuality.

Rod / princíp organizujúci sociálnu realitu. Na jeho základe sa sociálna realita delí na dve časti, z ktorých jedna zahŕňa ženy a všetko, čo sa so ženami spája a druhá zahŕňa mužov a všetko, čo sa spája s mužmi. Delenie vychádza z predpokladu, že ženy a muži sú z biologického hľadiska zásadne rozdielni a z toho vyplýva aj ich rozdielnosť v správaní, vlastnostiach, sociálnom postavení. Následne sa táto rozdielnosť prenáša aj na veci, aktivity, hodnoty atď., ktorým sa ženy a muži venujú. Delenie sociálnej reality na ženy/femininitu a mužov/maskulinitu je dichotomické a komplementárne. Navzdory presvedčeniu o biologickej podmienenosti vychádza veľká časť rozdielov medzi ženami a mužmi zo sociálnych vplyvov. Mužské a ženské rodové roly predstavujú obrazy „správnych žien“ a „správnych mužov“ a ako také vytvárajú nároky na konkrétne ženy a mužov pri budovaní ich rodovej identity. Súčasťou rodového poriadku je heteronormativita (t. j. predstava, že „správni“ muži a „správne“ ženy sú heterosexuálni).

Predsudok / zovšeobecňujúci postoj k skupine osôb vykazujúcich určité spoločné znaky (pozorovateľné zvyčajne navonok), na základe ktorých sa spájajú. Od všetkých osôb v skupine sa očakávajú rovnaké charakteristiky, ktoré sa odvodzujú od spoločného znaku. Pre toto očakávanie neexistuje žiaden reálny dôvod a ide preto o generalizáciu. Na základe zovšeobecňujúcich postojov môže dôjsť k znevýhodneniu konkrétnych osôb, pretože sa prehliadajú ich individuálne charakteristiky. Stereotypy a predsudky môžu mať negatívne aj pozitívne vyznenie, prevládajú však záporné postoje.

I. Úvod

Prečo sa venovať homofóbii?

Odpovedať na otázku z názvu kapitoly je jednoduché: pretože homofóbia je nebezpečná. Vytvára totiž nepriateľské prostredia voči všetkým ľuďom, ktorí nie sú heterosexuálni. Ak sa homofóbia vyskytuje v škole, či už v postojoch žiakov/žiačok¹ a vyučujúcich, či v študijných materiáloch, ide o mimoriadne negatívny jav, pretože škola má byť prostredím tolerancie a vzájomného rešpektu. Bez toho, že sa deti cítia v škole bezpečne a nie sú nikým znevažované za to, ako sa správajú a ako vyzerajú, nemôže škola dobre plniť svoje poslanie.

Vďaka tomu, že sa školy začnú venovať špecifickému fenoménu homofóbneho obťažovania a šikanovania, naplnia svoju zodpovednosť zaistiť rovnaké zaobchádzanie pre všetky osoby bez ohľadu na ich pohlavie a sexuálnu orientáciu. Túto povinnosť pred ne stavia právny poriadok SR (hlavne Ústava Slovenskej republiky a Listina základných práv a slobôd, ďalej školský zákon, antidiskriminačný zákon a metodický pokyn MŠVVaŠ SR²), ktorý odráža tiež predpisy Európskej únie³. Školy tým zároveň pomôžu zlepšiť celkovú sociálnu klímu v triedach, čo bude mať pozitívny vplyv na kvalitu výučby a na spokojnosť žiakov a žiačok. Ak škola zabraňuje homofóbii, pomáha tak nielen lepšiemu začleneniu dievčat a chlapcov, ktorí nie sú heterosexuálni, alebo práve prechádzajú hľadáním a prijímaním svojej sexuality, ale tiež celkovému rešpektu a pozitívnej atmosfére v žiackom kolektíve.

Homofóbia predstavuje obavu, či iné neprijemné pocity vyvolané v súvislosti s ľuďmi, ktorí majú inú než heterosexuálnu orientáciu⁴. Ak vyjdeme z tejto definície, môžeme ľahko dospieť k názoru, že homofóbia je síce negatívna a môže byť nebezpečná, v školách sa však nevyskytuje.

V školách predsa nedochádza k situáciám, kde by bolo zrejmé, aká je sexualita študujúcich, či vyučujúcich. Na základných školách je navyše veľmi skoro na to, aby si žiaci/žiačky uvedomili, aká je ich sexuálna orientácia. Je to teda skutočne tak?

V školách môžeme počuť narážky na homosexualitu veľmi často. Zrejme vám niektoré z týchto príkladov budú povedomé.

4. B – Skupinka chlapcov zobrala cez prestávku fialový peračník jedného spolužiaka a začala si ho hádzať. Chlapec sa chvíľu snaží získať peračník späť, ale nakoniec to vzdá. Keď skupinku prestane preťahovanie o fialový peračník baviť, hodia ho na lavicu pred majiteľa s poznámkou: „Už si ten svoj teplošský peračník môžeš zobrať.“

6. B – Dievčatá sa pri prezliekaní na telocvik bavia o starších spolužiačkach z 9. triedy, ktoré mali hodinu pred nimi a s ktorými sa v šatni striedali. Jednu z nich následne s dešpektom komentujú: „Ona si asi ani neholí nohy. Nie je divná?“ – „Je, možno je to lesbička.“

8. C – Pri výučbe slovenského jazyka a literatúry preberá učiteľka Božskú komédiu a pripomína deťom, čo sa učili o antike. Jeden chlapec sa prihlási s otázkou: „Dante mal podľa Božskej komédie milenkú, ale v antike mali predsa chlapi milencov, aspoň ako bokovky, nie?“ Učiteľka je otázkou mierne zaskočená, ale snaží sa odpovedať vecne. Z triedy sa ozýva šuškanie: „Fuj!“ – „V antike by som teda nechcel žiť.“ atď.

¹ Príručka používa pri označovaní skupín osôb rodovo korektný jazyk. Formálne správny pojem žiak dopĺňa o ženský rod „žiak a žiačka“ alebo „žiac/žiačka“. To isté platí o pojme učiteľ.

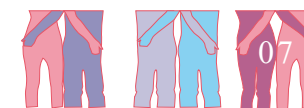
Zo štylistického hľadiska sa tieto pojmy miestami nahrádzajú slovami „študujúci“ a „vyučujúci“.

² Metodické usmernenie č. 7/2006-R z 28. marca 2006 k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach (www.minedu.sk)

³ V Českej republike je rovnaké zaobchádzanie so všetkými ľuďmi bez ohľadu na ich homosexuálne, bisexuálne či transsexuálne zameranie ošetrené všeobecnejšie zameranými zákonmi, hlavne antidiskriminačným zákonom č. 85/2008 Zb. (Zákon o rovnakom zaobchádzaní a o právnych prostriedkoch ochrany pred diskrimináciou), prípadne trestným zákonom 140/1961 Zb. (napr. paragraf 198a Podnecovanie k nenávisti voči skupine osôb alebo k obmedzovaniu ich práv a slobôd). Ochrana pred diskrimináciou vychádza do veľkej miery zo smerníc Európskych spoločenstiev, ktoré stanovujú zákaz diskriminácie. Vo väčšine krajín EÚ sa už prijali zákony, ktoré sa špecificky týkajú práve ochrany práva na rovnaké zaobchádzanie bez diskriminácie a zriadili sa inštitúcie, ktoré sa právom na rovnaké zaobchádzanie zaoberajú. Okrem toho prijal Európsky parlament v roku 2006 uznesenie, v ktorom vyzýva členské štáty na dôslednejšiu ochranu homosexuálnych a transsexuálnych osôb pred homofóbnymi prejavmi a explicitne na boj proti homofóbii prostredníctvom vzdelávania a realizácie osvetových kampaní.

⁴ Pre lepšiu zrozumiteľnosť pracuje príručka s pojmom sexuálna orientácia (homosexuálna, heterosexuálna a pod.), ktorý sa bežne používa v laickej aj pedagogickej sfére. Použitie tohto pojmu na opis správania a pocitov osôb je nepresné, pretože odkazuje na hlbší základ až pôvod sexuality (vrodenosť, či voľba), ale len na základe ich prejavov.

Ako naznačil slovník, v heterosexualite a homosexualite je sexuálna orientácia len jednou z dimenzií. Ak to štylistika umožňuje, text sa pojmu orientácia či zameranie vyhýba a používa len prídavné meno „homosexuálny“, „iný než heterosexuálny“ či „neheterosexuálny“ a podstatné meno „heterosexualita“.

9. A – Deti stoja v rade na obed. V zadnej časti radu sa začnú strkať, čo spôsobí reťazovú reakciu. Deti strácajú rovnováhu a niektoré z nich začnú na seba padať. Jeden chlapec sa zakolíše a celou váhou spadne na chrbát spolužiaka pred sebou. Ten sa otočí a nahnevane vraví: „Čo robíš?! Si buzerant, či čo?“

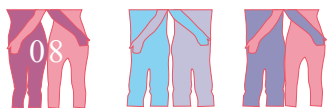
Uvedené príklady z praxe ukazujú, že školský život je pretkaný nekonečne mnohými situáciami, ktoré sa rôznym spôsobom dotýkajú sexuality. Niektoré situácie súvisia priamo s formálnym obsahom výučby, iné sa týkajú študentského pohľadu na vyučujúcich, ďalšie sa spájajú so vzťahmi v žiackych kolektívoch atď. V niektorých situáciách je cieľom poznámok druhým ublížiť, pri iných môže ísť o zdanlivo nevinný komentár alebo o dôsledok vlastných rozpakov, ktorý však u ľudí, voči ktorým je nasmerovaný, alebo aj u ostatných, ktorí ho vnímajú, môže vyvolať veľmi nepríjemné pocity.

Takéto situácie nachádzame na stredných školách, na druhom stupni základných škôl, ale tiež už na prvom stupni základných škôl. S vekom detí narastá počet podobných situácií, ich explicitnosť a povaha, ale fakt, že žiaci/žiačky venujú pozornosť sexualite, sa príliš nemení. Na druhej strane panuje v školách spravidla skôr atmosféra prehladania či zľahčovania sexuálnej problematiky. Ako vyučujúci často nevieme, ako na detské poznámky vzťahujúce sa na sexualitu reagovať. A tak ich prechádzame mlčaním alebo ich s humorom komentujeme. Iba zriedka sa pri detských výrokoch, gestách či obrázkoch so sexuálnym podtextom zastavíme a venujeme čas tomu, aby sme s deťmi o ich význame diskutovali. Máme na to svoje dôvody – sme zavalení inými povinnosťami a často ani nevieme, ako na to.

V príprave budúcich vyučujúcich rôznych aprobácií sa totiž zvyčajne tejto problematike nevenuje dostatočná pozornosť⁵ a sexualitu (hlavne detskú) navyše v našej spoločnosti obostiera nejedno tabu. Tento výhradne učiteľský prístup žiakov/žiačky utvrdzuje v tom, že spôsob, akým o sexualite premýšľajú, hovoria a ako poznámky o nej používajú v komunikácii s druhými, je správny. Bohužiaľ sa to týka aj situácií, keď sa zosmiešňujúce, znevažujúce či urážlivé poznámky o sexuálnom správaní a sexuálnej orientácii začínajú v žiackom kolektíve používať voči jednej konkrétnej spolužiačke či spolužiakovi. V tom prípade sa homofóbia stane spúšťačím mechanizmom na vznik obťažovania, alebo dokonca na rozvinutie šikanovania a zároveň ich nástrojom.

Šikanovaním a obťažovaním sa zaoberá množstvo publikácií a vzdelávacích kurzov. Väčšina vyučujúcich dnes vie, čo je šikanovanie a aké riziká pre jednotlivé deti a pre celú školu prinášajú. Ak sa vzťahy v žiackom kolektíve narušia a deti sa začnú navzájom obťažovať, či dokonca šikanovať, má to negatívne dôsledky na spokojnosť detí v škole, na vyrovnanosť tých, voči ktorým je obťažovanie namierené, alebo kto sú jeho nedobrovoľní svedkovia. Má to vplyv na celkovú sociálnu klímu v triede, na otvorenosť vzťahov s vyučujúcimi, na pozitívnu atmosféru podmieňujúcu hladko prebiehajúcu výučbu, na dôveru rodičov v školu, na prestíž školy atď.

Učitelia/učiteľky vedia čo šikanovanie je, ale zvyčajne sa necítia príliš istí v tom, ako ho v správaní žiakov rozpoznať, ako ho riešiť a ako brániť jeho vzniku. V prípade obťažovania a šikanovania založeného na homofóbii to platí dvojnásobne. Preto vznikla táto príručka, cieľom ktorej je priblížiť špecifický prípad obťažovania a šikanovania týkajúci sa sexuality. Príručka by sa mala stať návodom pre vyučujúcich na základných a stredných školách (vrátane výchovných poradkýň a poradcov a koordinátorov prevencie) ako homofóbnemu obťažovaniu a šikanovaniu rozumieť, ako ho identifikovať, akými preventívnymi opatreniami mu predchádzať a akými postupmi ho prípadne riešiť.

⁵ Pedagogické fakulty ponúkajú odbor Výchova ku zdraviu, jeho absolventov/absolventiek je však zatiaľ málo. Problematika homofóbného a šírenie rodovo motivovaného obťažovania v žiackych kolektívoch nebýva vo vyššej miere zahrnutá do prípravy učiteľov/učiteľiek všetkých odborov. Na niektorých vysokých školách však už dochádza k zmene. Aj pre vyučujúcich z praxe sa dnes rozširujú možnosti ako sa o problematike dozvedieť viac, či už prostredníctvom odbornej literatúry, alebo vzdelávacích kurzov v rámci celoživotného vzdelávania.

2. Čo je homofóbne obťažovanie a šikanovanie?

2.1. Šikanovanie a homofóbne šikanovanie

Šikanovanie je označenie zásadne narušených vzťahov v sociálnej skupine, kde jedinec či niekoľko osôb **opakovane a dlhodobo ubližujú** inému človeku či skupine osôb⁶. Ubližovanie môže mať rôzne podoby a rôznu závažnosť. Vo všetkých prípadoch však platí, že pre človeka ktorému sa ubližuje, tak aj pre zvyšok skupiny má šikanovanie dlhodobé negatívne následky. K ubližovaniu dochádza v **asymetrických vzťahoch**, kde má jedna strana fyzickú, psychickú či sociálnu prevahu. Formálne sú si síce všetci v skupine rovní, neformálne je však na strane tých, ktorí ubližujú väčšia moc. A tú chcú pomocou šikanovania ešte navýšiť. Ubližovanie má teda za cieľ zväčšiť vlastný pocit hodnoty tých, ktorí šikanujú. Až druhotným cieľom býva pre nich získanie konkrétnej výhody či materiálnej odmeny⁷.

Spoločnou charakteristikou ľudí, ktorí sú vystavení šikanovaniu, býva ich **odlišnosť od zvyšku skupiny**. To, že sú určití žiaci a žiačky iní, vyplýva skôr z toho, že ich skupina považuje za odlišných, než z toho, že oni sami skutočne odlišní sú. Záleží totiž vždy na skupine, ktoré charakteristiky považuje za také dôležité, že ich prostredníctvom začne jednotlivých členov triediť a či vôbec taká potreba v skupine existuje.

Dôsledkom toho sa stane, že kým v jednej skupine sa šikanovanie obráti proti fyzicky slabému dieťaťu, v inej bude také dieťa bez problémov súčasťou kolektívu. Na druhej strane je však pravda, že voči niektorým typom osôb sa šikanovanie obracia častejšie než voči iným. Dôvod je však stále rovnaký – **podmienky v skupine sú nastavené tak, že ich vylučujú**. Avšak v tomto prípade nejde o kritériá vytvorené v jednej skupine, ale kritériá všeobecne sa vyskytujúce v podobe predsudkov v spoločnosti a ovplyvňujúce teda väčšinu kolektívov.

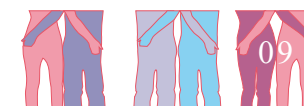

Byť v niečom výrazne iný než zvyšok skupiny môže znamenať byť v **znevýhodnenej pozícii**, keď sa na človeka upiera pozornosť a keď sa zdôrazňuje, v čom sa odlišuje od ostatných. V niektorých situáciách síce môže osobná výnimočnosť voči zvyšku skupiny prinášať výhody v podobe prestíže, ale veľmi často je to naopak. Hlavne v kolektívoch detí a dospievajúcich býva totiž dôležité spĺňať určitú normu – **byť „normálny“**. Ak je človek v nejakom dôležitom ohľade odlišný, môžu ho považovať za „nenormálneho“ a môže sa tak stať v kolektíve stredom negatívnej pozornosti.

Keď sa 6. A bežnej základnej školy chystala do školy v prírode, prebiehali medzi chlapcami diskusia o tom, kto bude s kým na izbe. Deti takmer nikdy nespomenuli meno Tomáša, ktorý prišiel do triedy pred niekoľkými mesiacmi. Na priamu otázku, s kým bude spať Tomáš, skupinka najhlučnejších chlapcov odpovedala: „Tomáša dáme asi spať k dievčatám, tam sa hodí.“ Dôvodom podľa chlapcov je, že Tomáš je „divný“, nezaujímajú ho rovnaké veci ako ich, nehrá futbal ani počítačové hry, nie je s ním sranda, je „taký mäkký“. Tomáš pri diskusii nebol. V škole v prírode bol nakoniec v izbe s inými chlapcami, medzi ktorých síce tiež podľa vlastných slov veľmi nezapadol, ale ani s nimi nemal žiadne nezhody. Bol si však dobre vedomý toho, že hlavná partia chlapcov v triede ho neberie a často musel čeliť ich poznámkam.

⁶ Kolář, 2001, str. 27; Rigby, 2004; Metodický pokyn na prevenciu a riešenie šikanovania medzi žiakmi škôl a školských zariadení (č. j. 24 246/2008-6) definuje v článku 1 šikanovanie takto: „Šikanovanie je akékoľvek správanie, ktorého zámerom je ublížiť, ohroziť alebo zastrašiť žiaka prípadne skupinu žiakov. Spočíva v cielených a opakovaných fyzických a psychických útokoch jedinca alebo skupiny voči jedincovi či skupine žiakov, ktorí sa nevedia alebo z rôznych dôvodov nemôžu brániť. Zahŕňa nielen fyzické útoky v podobe bitky, vydierania, lúpeže, poškodzovania vecí, ale aj slovné útoky v podobe nadávok, ohovárania, vyhrážania či ponižovania. Môže mať aj formu sexuálneho obťažovania až zneužívania.“

⁷Rigby, 2004; Bendl, 2003.

Ľudia, proti ktorým je šikanovanie namierené, môžu byť odlišní úplne individuálnym spôsobom (napr. v porovnaní s ostatnými sú výrazne vyšší, nosia silné okuliare, zajakávajú sa atď.). Často sa však stáva, že ich **odlišnosť ich zaraďuje do nejakej skupiny**, voči ktorej panujú predsudky. Môže ísť napríklad o etnické či sociokultúrne skupiny, špecifické štýlové subkultúry, skupiny s výrazne iným vzhľadom (blondíny či obézni ľudia) a tiež práve ľudia s inou než heterosexuálnou orientáciou.

Negatívne postoje proti homosexuálnym, bisexuálnym a transexuálnym ľuďom sa súhrnne nazývajú **homofóbia**⁸. Homofóbia predstavuje obavu z homosexuality a homosexuálne orientovaných osôb, ktorá môže viesť k pocitom odporu, nepriateľstva až nenávisti a môže byť základom odmietajúceho, zosmiešňujúceho či ubližujúceho správania voči neheterosexuálnym ľuďom. Výhodiskom homofóbie je presvedčenie o nadradenosti heterosexuality (tzv. heteronormativita).

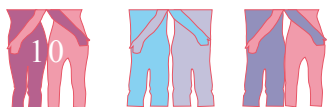
Homofóbia môže viesť k tzv. **homofóbnemu obťažovaniu či šikanovaniu**⁹. Ide o špecifický druh šikanovania, ktorý spĺňa všetky charakteristiky všeobecného šikanovania, je však namierený proti ľuďom, ktorí sú homosexuálni, bisexuálni či transsexuálni, alebo proti ľuďom, u ktorých sa táto sexualita predpokladá.

Homofóbné šikanovanie predstavuje dlhodobé a opakované verbálne či fyzické ubližovanie človeku preto, že nie je heterosexuálny, alebo z dôvodu, že sa správa či vyzerá odlišne, a preto ho označujú za geja či lesbu. Homofóbné obťažovanie a šikanovanie majú pôvod v heteronormativite rodového poriadku, ktorý stavia homosexuálnych, bisexuálnych a transsexuálnych ľudí do asymetrického postavenia voči heterosexuálnym ľuďom.

⁸ Podľa niektorých prístupov nie je označenie homofóbia etymologicky správne (doslova znamená strach z rovnakého), ani významovo vhodné, pretože zužuje pozornosť na homosexualitu, no predsudky sa týkajú celkovo LGBT.

⁹ Homofóbné obťažovanie môžeme chápať ako širší pojem než homofóbné šikanovanie. K šikanovaniu dochádza výhradne v skupine ľudí, ktorí sú si formálne rovní, kým obťažovanie môže prebiehať aj medzi ľuďmi v rôznych pozíciách v rámci hierarchie (vyučujúci – študujúci, nadriadený – podriadený). V oboch prípadoch je však dôležité zneužívanie určitej moci (formálnej či neformálnej). Pojem šikanovanie sa tiež niekedy používa na označenie závažnejších prejavov z hľadiska dôsledkov na budúci život jednotlivca aj skupiny.

2.2. Príčiny homofóbie

Správne porozumieť, prečo ľudia zastávajú homofóbne postoje, sa nedá bez použitia rodovej perspektívy. Naša spoločnosť je usporiadaná na princípe **rodu**, podľa ktorého sú všetci ľudia rozdelení na ženy a mužov, a ďalej aj väčšina vecí, farieb, sociálnych sfér, aktivít, záujmov, hodnôt atď. sa spája so ženami a ženskosťou alebo s mužmi a mužskosťou.

Toto delenie stojí na predpoklade, že sa ženy a muži zásadne biologicky odlišujú, čo sa týka nielen ich tiel, ale aj schopností a vlastností. Hovorí sa napríklad, že ženy majú „od prírody“ väčšiu empatiu, viac sa orientujú na deti, nevedia čítať mapy, nie sú zdatné na techniku atď., kým muži sú „od prírody“ racionálnejší, technicky zdatnejší, majú väčší nadhľad, nedokážu sa venovať niekoľkým aktivitám súčasne, nemajú také hlboké sociálne cítenie atď.

Skúsenosti z reálneho života aj vedecké poznatky však ukazujú, že rozdiely medzi ženami a mužmi sa nemôžu zakladať výhradne na biológii. Ak by tomu tak bolo, tak sa nedá vysvetliť, prečo existuje toľko rôznych typov žien a mužov, ktorí nemajú charakteristiky predpokladané u žien a mužov, ani prečo sa predstavy o tom, aké majú byť ženy a muži, líšia v rôznych kultúrach a historických obdobiach. Takmer všetko, čo sa v našej spoločnosti spája so ženami, sa v niektorých iných spoločnostiach prisudzuje mužom a naopak¹⁰. Z toho vyplýva, že popri biologických rozdieloch evidentne existujú **rozdiely vytvárané sociálne**, ktoré sú rovnako či viac dôležité než biologicky dané rozdiely.

Pretože sa však rozdiely medzi ženami a mužmi zvyčajne považujú za prirodzené, univerzálne a samozrejmé, väčšina ľudí ich akceptuje – riadi sa nimi vo vlastnom správaní a tiež v očakávaní a komunikácii s ostatnými ľuďmi. Predpokladané rozdiely medzi ženami a mužmi (femininitou a maskulinitou) sa tak stali základom fungovania celej spoločnosti – rod je kľúčový princíp na úrovni jednotlivých osôb, medziľudských vzťahov aj celých sociálnych štruktúr a inštitúcií¹¹. Rodový poriadok v našej spoločnosti stojí na **dichotómii a komplementarite** – predpokladá sa, že takmer všetko môžeme rozdeliť na dve skupiny (ženy/ženské a mužov/mužské) a tie sa vzájomne dopĺňajú, čím vytvárajú ideálny celok¹². Napríklad s mužmi spájaný rozum a so ženami spájaný cit vytvorí dohromady ustálenú ideálnu dvojicu „rozum a cit“. V predstave o vzájomnom dopĺňaní žien a mužov je dôležitý aspekt sexuality. Ak je ideálna komplementarita žien a mužov, je tiež ideálna **heterosexualita**¹³. Akékoľvek iné sexuálne prejavy sa považujú za odchýlku.

Ako hlboko sa heterosexualita považuje za normu, ukazujú napríklad výroky politikov ovplyvňujúcich verejnú mienku:

„V navrhovanej podobe zákon zrovnoprávňuje aj takých zvrhlíkov ako sú homosexuáli s ostatným normálnym obyvateľstvom... Nie je normálne, aby sme uzákonili v rámci školstva alebo armády ľudí, ktorí sú zvrhlí a zhovädilí.“ (Vyhlásenia J. Slotu k návrhu antidiskriminačného zákona – Zdroj: SITA, 12. február 2004)

„Dajte si do záznamu, že to je absolútne choré. To je úpadok spoločnosti.“ (Rozhovor s P. Muránskym, poslancom za KDĽH o homosexualite – Zdroj: týždenník Plus 7 dní, 24. jún 2005, č. 26/2005, str. 26-28)

¹⁰ V našej spoločnosti sa napríklad predpokladá, že ženy sa „od prírody“ zameriavajú viac na svoj vzhľad než muži a snažia sa krášiť, aby pôsobili atraktívne. V súčasnosti sme však svedkami toho, ako sa mení vzťah mužov k úprave svojho zovňajšku (stále viac mužov používa kozmetiku a kráši sa rôznymi spôsobmi v miere, ktorá by bola ešte prednedávnom spoločensky neprijateľná). Kultúrno-antropologické výskumy tiež ponúkajú množstvo dôkazov z iných spoločností, kde sa kráštenie a snaha o fyzickú atraktivitu nespája len, či predovšetkým, so ženami, ale naopak, je to doména mužov (napr. kmeň Čambuli). Z týchto rozdielov logicky vyplýva, že nemôže ísť o biologicky danú odlišnosť medzi ženami a mužmi, lebo tá by musela byť univerzálna vo všetkých kultúrach a historických obdobiach.

¹¹ Kimmel, 2000.

¹² Táto dichotómia je tiež sociálnym konštruktom, lebo existujú spoločnosti, kde sa rozlišujú tri pohlavné kategórie. (Renzetti, Curran, 2003).

¹³ Rodový poriadok je heteronormatívny – heterosexualita je normou.

Všeobecne platí, že odchýlky vyvolávajú pochybnosti a nedôveru, v horšom prípade aj pocit ohrozenia a strach. V minulosti sa homosexualita považovala za diabolské zlo a za chorobu. Dnes to už tak nie je, v spoločnosti však stále panujú niektoré predsudky týkajúce sa homosexuálnych, bisexuálnych a transsexuálnych ľudí¹⁴. Ich odstránenie je náročné práve preto, že vyrastajú z rodového poriadku a sú súčasťou rodových stereotypov, ktoré určujú, aké by mali byť „správne ženy“ a akí „správni muži“ vrátane ich heterosexuálneho správania. Ak sa konkrétne ženy a muži rodovým rolám vymykajú, môžu byť vystavení posmechu, odmietaniu a ubližovaniu¹⁵. Vo vzťahu k rodovým stereotypom tak môžeme rozlišovať **dve formy homofóbie**, ktoré majú odlišné príčiny:

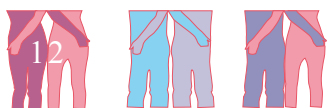
- negatívne postoje voči ľuďom, ktorí prejavili svoju homosexualitu, bisexualitu či transsexualitu,
- negatívne postoje voči ľuďom, ktorí sa odlišujú svojím vzhľadom či správaním od tradičných predstáv o „správnych ženách“ a „správnych mužoch“, a sú preto považovaní za homosexuálnych a označovaní za gejov a lesby.

V prvom prípade je príčinou negatívnych postojov sexuálna orientácia a sexuálne správanie: „NEZNÁŠAM HO, PRETOŽE JE TEPLÝ.“ V druhom prípade sa nálepka homosexuality používa ako prostriedok prejavu negatívnych postojov k človeku, ktorý je celkovo iný: „ONA JE DIVNÁ, NEZAUJÍMA SA O OBLEČENIE ANI O CHALANOV. JE TO LESBA.“ Oba prípady však majú spoločné znevažovanie iných než heterosexuálnych ľudí.

¹⁴ V psychológii existujú rôzne vysvetlenia homofóbie: 1 – podľa psychoanalýzy je silná homofóbia (hlavne u mužov) dôsledkom kastrovej úzkosti, ktorá spôsobuje permanentný strach, že ich ostatní muži môžu pripraviť o penis, respektíve o sociálne postavenie; 2 – sociálne skupiny majú prirodzenú tendenciu vymedzovať sa voči iným skupinám; 3 – ľudia majú tendenciu zvyšovať svoje postavenie v sociálnom rebríčku využívaním všetkých dostupných možností; 4 – ľudia sa môžu prejavovať homofóbne v záujme potlačenia svojej neistoty a vlastnej sexuality, ktorá nemusí zodpovedať dominantnej heterosexualite atď. Ďalšie vysvetlenie môžeme nájsť v sociológii či kultúrnej antropológii. Šírka teoretických aj výskumných dôkazov ukazuje, že rodový poriadok a s ním súvisiaca homofóbia je veľmi zložitá téma.

¹⁵ Napríklad predstava „správnej ženy“ zahŕňa starostlivosť o ženský vzhľad a prácu na tom, aby žena pôsobila pre mužov atraktívne. Z toho potom vyplýva stereotypná predstava o lesbických ženách, ktoré sa považujú za „mužatky“ pôsobiace drsným dojmom, ktoré sa nemaľujú, nenosia typické dámske oblečenie, ako sú sukne a topánky na opätku, nevyhľadávajú kontakt s mužmi atď. Tieto charakteristiky pritom zodpovedajú len menšej časti lesbických žien, ak však akákoľvek žena vykazuje takýto vzhľad a správanie, začnú ju za lesbu považovať. V dôsledku rodového poriadku, ktorý uprednostňuje heterosexualitu, má označenie za lesbu negatívnu konotáciu. Dievčatá, ktoré nepôsobia dostatočne ženským dojmom, môžu preto byť vystavené znevažovaniu, posmechu či priamo šikanovaniu, a to bez toho, aby boli homosexuálne. Rovnakým spôsobom to funguje v prípade chlapcov.

2.3. Homofóbia v škole

Homofóbne predsudky a rodové stereotypy sú v našej spoločnosti hlboko zakorenené a široko zdieľané. Logicky preto prenikajú aj do prostredia školy. Ak sa im chce škola brániť, musí sa o to aktívne snažiť. Ako sa dá postupovať, naznačuje kapitola 4.

Uvedené predstavy sa prejavujú v rôznych oblastiach školského života. Nachádzame ich v prostredí žiackych kolektívov, učiteľských kolektívov, vo vzťahoch vyučujúcich k žiakom/žiačkam aj vo vzťahoch študujúcich k učiteľom/učiteľkám. V tejto publikácii venujeme hlavnú pozornosť prvému menovanému, t. j. vzťahom medzi dievčatami a chlapcami v triedach. Tieto vzťahy sa vytvárajú a sú ovplyvňované ďalšími prvkami školského života, ktoré môžeme rozdeliť na formálne a informálne kurikulum.

V rámci **formálneho kurikula** by homofóbne predsudky a rodové stereotypy miesto nemali mať, lebo rámcové vzdelávacie programy zdôrazňujú rešpekt voči všetkým ľuďom¹⁶. K jeho rozvíjaniu slúžia nielen konkrétne informácie, ktoré ukazujú nesprávnosť rodových stereotypov a homofóbnych predsudkov, ale aj priame ovplyvňovanie žiackych postojov. Doteraz však, bohužiaľ, existuje len málo materiálov, ktoré by vyučujúcim rôznych predmetov pomáhali takto zameranú výučbu realizovať¹⁷.

Popri samotnej výučbe je dôležité aj **informálne kurikulum**, t. j. klíma v pedagogickom zbore, vzťahy medzi vyučujúcimi a študujúcimi, vzťahy v žiackych kolektívoch, celková atmosféra školy, zobrazovanie žien a mužov v učebných materiáloch¹⁸ atď. Spôsob fungovania školy môže existenciu rodových stereotypov a homofóbnych predsudkov umožňovať či dokonca podporovať (v prípadoch, keď vyučujúci prechádzajú bez povšimnutia homofóbne poznámky alebo obrázky, ktoré kolujú v žiackom kolektíve), alebo im naopak môžu brániť, pretože ich ukazujú ako niečo nevhodné a netolerovateľné.

Častým názorom pritom je, že sexualita je téma sexuálnej, občianskej či rodinnej výchovy¹⁹ a v ostatných predmetoch sa jej možno vyhýbať, a to aj v prípadoch, keď žiaci/žiačky otázku na ňu vnesú. Sexuálna problematika je **náročná téma na výučbu**, pretože viac než pri iných témach tu platí, že si učitelia/učiteľky musia osobnostne (nielen odborne) veriť a musia prekonať hanbu, ktorá sa v našej kultúre k sexualite viaže.

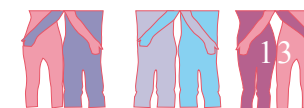
Ak škola disponuje kvalitnou sexuálnou výchovou, ktorá má svoje presahy aj do ďalších predmetov, iste bude výskyt homofóbie medzi študujúcimi veľmi malý. Platí, že čím menej deti o sexualite a sexuálnych orientáciách vedia, čím viac považujú túto tému za spoločenské tabu, tým skôr vnímajú všetky odchýlky od heterosexuality ako „nenormálne“. Nedostatok serióznych informácií je podhubím pre homofóbne predsudky. Častým predpokladom je, že sexuálna výchova by mala nastúpiť až v období dospievania, ktoré vedie k záujmu o vlastnú sexualitu. Deti sa však zaujímajú o sexualitu podstatne skôr (ich motivácie však bývajú iné), na čo by vyučujúci mali byť pripravení. Súčasné pedagogické dokumenty síce stanovujú, že deti by sa mali zoznamovať s témami týkajúcimi sa sexuálnej výchovy už na prvom stupni základnej školy, situácia vo výučbe býva často odlišná.

¹⁶ V Štátnom vzdelávacom programe pre základné vzdelávanie aj pre gymnaziálne vzdelávanie ide hlavne o vzdelávacie oblasti Ochrana človeka a zdravia a Človek a spoločnosť. Dôležité sú aj prierezové témy, hlavne Osobnostný a sociálny rozvoj.

¹⁷ Niektoré prakticky orientované materiály pre školy vydali organizácie Inakosť, IS EQUAL, Aspekt, Občan a demokracia a i. Odkazy na ich webové stránky obsahuje kapitola 4.

¹⁸ Väčšina súčasných učebníc je rodovo stereotypných a heteronormatívnych, lebo zobrazujú ženy a mužov len v súlade s tradičnou predstavou o femininite a maskulinite (napr. výhradne ženy starajúce sa o rodinu, mužov pracujúcich mimo rodiny – a v heterosexuálnych vzťahoch). Len výnimočne ukazujú učebnice ženy a mužov v homosexuálnych vzťahoch.

¹⁹ V Štátnom vzdelávacom programe pre základné vzdelávanie aj pre gymnaziálne vzdelávanie ide hlavne o vzdelávaciu oblasť Človek a zdravie.

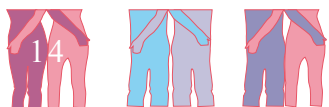
V detstve žiaci/žiačky reagujú na okolie, ktoré ukazuje sexualitu ako dôležitú, ale tajomnú a tabuizovanú tému. Deti vidia, že sexualita súvisí s rozdeľovaním ľudí na ženy a mužov, čo zodpovedá aj ich osobnej skúsenosti. Škola aj celé široké zázemie vedie deti k tomu, že dievčatá a chlapci sú dve rôzne skupiny, ktoré nemajú veľa spoločného a ktorých spoločné kontakty by mali byť potenciálne partnerské a sexuálne. Napríklad už menšie deti operujú skôr so zamilovanosťou než s kamarátstvom, ak ide o vzťahy medzi chlapcami a dievčatami. Dochádza tak k tomu, že sa **vzťahy medzi dievčatami a chlapcami sexualizujú** ešte dávno predtým, než deti skutočne začnú sexuálne žiť²⁰. S tým sa následne spája ideál „správneho dievčaťa“ a „správneho chlapca“, ktorého súčasťou je zameranie na opačné pohlavie. Už u menších detí to vedie k tomu, že menej ženské dievčatá a menej mužskí chlapci môžu mať v kolektíve neľahké postavenie a že v celej skupine existujú zárodky homofóbie.

Spolu s dospievaním sa začína sexualita objavovať nielen ako faktor ovplyvňujúci vrstovnícke vzťahy, ale aj ako osobná téma. Dospievajúci začínajú pociťovať sexuálne túžby, snažia sa rozumieť svojim pocitom aj potrebám a budujú si svoju identitu. Zároveň rastie ich tendencia, aby ich **vrstovníci prijímali**. Patriť do vrstovníckej skupiny však vyžaduje byť v očiach ostatných „normálny“. Pretože je sexualita pre väčšinu dospievajúcich dôležitá téma, sú kritériá „normality“ dosť zviazané práve s ňou. Ľahko sa stane, že dospievajúci, ktorí zvažujú, či si už uvedomili svoju homosexualitu, sa môžu cítiť v kolektíve neprijemne. To ich buď vedie k tomu, že sa obávajú prejaviť, alebo – ak prešli comingoutom²¹ – môžu byť kolektívom odmietaní a vystavení otvorenej homofóbie.

²⁰ Janošová, 2008; Pražská skupina školní etnografie, 2005.

²¹ Pojmom comingout sa označuje proces postupného hľadania a uvedomovania vlastnej sexuality, ktorý vyvrcholí tým, že si človek svoju sexuálnu orientáciu pomenuje (tým ju do značnej miery prijme a oznámi ju svojmu najbližšiemu okoliu). Zaujímavé informácie (vrátane príbehov konkrétnych osôb) obsahujú webové stránky týkajúce sa homosexuality či transsexuality, napr. www.004.cz, www.stud.cz, www.translide.cz a i. Širší výpočet webov je uvedený v kapitole 4, zoznam dostupnej literatúry je uvedený v závere publikácie. Pre vyučujúcich býva užitočné zoznámiť sa s takýmito webovými stránkami a prípadne z nich niektoré údaje využiť vo výučbe (vždy však treba zvážiť zloženie a atmosféru kolektívu).

3. Ako rozpoznať homofóbne šikanovanie?

3.1. Prejavy homofóbneho obťažovania a šikanovania

Homofóbne obťažovanie a šikanovanie môžu nadobúdať široké škály podôb – od zdanlivo neproblematických vtipov na homosexualitu a komentovanie heterosexuality ako jedinej možnej – až po otvorené fyzické násilie voči konkrétnym chlapcom a dievčatám²². Dôležité je uvedomiť si, že tieto prejavy sa vzájomne sprevádzajú. Preto zľahčováním takého správania, ktoré nepovažujeme za bezprostredne nebezpečné pre konkrétne osoby, otvárame priestor pre vznik závažnejších prejavov, ktoré už vedú k zrejším negatívnym dôsledkom a len ťažko ich môžeme odstraňovať. Z tohto dôvodu treba **venovať pozornosť všetkým prejavom** homofóbneho obťažovania a šikanovania. Prejavy šikanovania môžeme všeobecne deliť z troch hľadísk – verbálne a fyzické šikanovanie, priame a nepriame šikanovanie, aktívne a pasívne šikanovanie²³. Tieto dimenzie sa kombinujú a vytvárajú jednotlivé druhy správania, ktoré nachádzame aj v oblasti homofóbneho šikanovania.

Medzi prejavy homofóbneho obťažovania a šikanovania zaraďujeme:

- **vtipy, obrázky, komentáre** o homosexualite, bisexualite a transsexualite (ďalej len neheterosexualita), ktoré sú zosmiešňujúce, znevažujúce alebo urážlivé, a ktoré nie sú smerované na konkrétne osoby, t. j. sú neadresné, a tým vytvárajú celkovo **nepriateľskú atmosféru voči homosexuálnym, bisexuálnym a transsexuálnym ľuďom** (ďalej len neheterosexuálni);
- **verbálne poznámky** voči konkrétnym dievčatám a chlapcom, ktoré nemiestne zdôrazňujú ich neheterosexualitu a sú voči nim zosmiešňujúce či urážlivé;
- **mimické výrazy, gestá, pohyby alebo obrázky** používané proti konkrétnym dievčatám a chlapcom, ktoré nemiestne zdôrazňujú ich neheterosexualitu;
- zasielanie zosmiešňujúcich či urážlivých **e-mailov, sms či iných odkazov** konkrétnym neheterosexuálnym dievčatám a chlapcom;
- **vyzliekanie, intímne dotýkanie či predstieranie sexuálnych pohybov** voči konkrétnym neheterosexuálnym dievčatám a chlapcom;
- **fyzické napádanie** konkrétnych dievčat a chlapcov pre ich neheterosexualitu;
- **ignorovanie** konkrétnych dievčat a chlapcov pre ich neheterosexualitu.

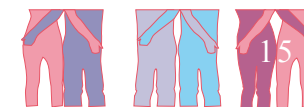
Všetky prejavy homofóbneho obťažovania a šikanovania vychádzajú z predsudkov, t. j. zo znevažovania iných než heterosexuálnych ľudí. Líšia sa však v tom, ako, proti komu a s akým cieľom sa používajú.

Rozlíšiť môžeme tri základné typy situácií:

1. Otvorené **negatívne správanie voči ľuďom, ktorí nie sú heterosexuálni a prejavujú to**. Ide o študujúcich, ktorí v kolektíve svoju sexuálnu orientáciu oznámili, alebo o študujúcich, o ktorých sexuálnej orientácii sa kolektív dozvedel iným spôsobom (napr. náhodným stretnutím mimo školy).
2. Otvorené **negatívne správanie voči ľuďom, ktorí podľa kolektívu nie sú heterosexuálni**. Títo ľudia nemusia byť homosexuálni, bisexuálni či transsexuálni, alebo si to doteraz neuvedomili či neoznámili svojmu okoliu. Kolektív tak presne nevie, či daný človek je, či nie je heterosexuálny. Na základe dojmu, ktorým daný človek pôsobí, však skupina jeho odlišnú sexuálnu orientáciu predpokladá, a preto sa k nemu správa negatívne (správanie je obdobné ako v prvom prípade).
3. Skupina zastáva homofóbne presvedčenie, že **byť homosexuálny je zlé, a preto označením za geja či lesbu možno druhým ublížiť**. Snaha ublížiť je namierená na dievčatá a chlapcov, ktorí sú v kolektíve neoblúbení (zvyčajne preto, že svojím vzhladom a správaním nespĺňajú prevládajúce nároky na femininitu a maskulinitu). Kolektív im dáva svoje odmietanie najavo tým, že ich označuje za gejov a lesby, hoci o ich sexualite v skutočnosti nič nevedia a vlastne o ňu ani nejde. Označenie sa používa s cieľom ponižovať druhého človeka.

²² V zahraničí sú dokonca známe aj prípady, keď sa homofóbne šikanovanie skončilo tragicky – ublížením s celoživotnými psychickými a fyzickými následkami, úmrtím či samovraždou.

²³ Kolář, 2001, str. 32.

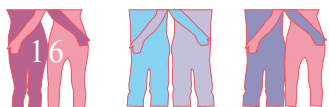
Martin sa na strednej škole zamiloval do svojho spolužiaka Lukáša. Bola to preňho nová skúsenosť a dlho si nevedel so svojimi pocitmi dať rady. Boli s Lukášom dobrí kamaráti, poznali sa už od základnej školy, často sa vidali aj mimo školy, hrali v rovnakom floorbalovom družstve. Martin bol v spoločnosti Lukáša rád, ale keď si uvedomil svoje pocity, nebol si istý, ako sa má správať – bál sa, aby to na ňom Lukáš nepoznal. Lukáš si zmenu jeho správania všimol, a preto sa ho pýtal, či je naňho nahneváný, alebo aký iný dôvod jeho divné správanie má. Martin sa chvíľu vykrúcal, ale nakoniec to Lukášovi prezradil. Lukáš bol zaskočený a v nasledujúcich dňoch sa začal sám Martina strániť. V škole sa začal stýkať s inými chlapcami, už sa spolu nevidali po škole, na floorbale si dával pozor, aby sa k Martinovi veľmi nepriblížil, bol ostražitý, aby sa ho nedotkol. Keď sa po tréningu sprchovali, vždy čakal, až bude Martin z kúpeľne preč. Všetci sa tak dlho čudovali, čo sa medzi takýmito kamarátmi stalo, až im to Lukáš povedal. V tú chvíľu sa s Martinom prestali všetci spolužiaci baviť a pri každej príležitosti robili na jeho homosexualitu posmešné poznámky.

Či v žiackom kolektíve panujú predsudky voči iným než heterosexuálnym ľuďom, si možno všimnúť na používaní **homofóbneho jazyka**. Ide o používanie takých slov, spojení a obrátov, v ktorých sa odrážajú negatívne postoje voči iným než heterosexuálnym ľuďom a celková nadradenosť heterosexuality. Homofóbny jazyk²⁴ je prevedením predsudkov do každodenných interakcií. Aj keby predsudky neboli použité voči konkrétnym žiakom a žiačkam, vzniká v ich dôsledku nepriateľské prostredie, v ktorom sa môžu jednotliví chlapci a dievčatá cítiť nepríjemne. Homofóbny jazyk totiž vytvára v kolektíve normu odmietania homosexuality, prípadne aj ostatných neheterosexuálnych prejavov. Taká klíma je veľmi nepríjemná pre študujúcich, ktorí nie sú heterosexuálni, ale aj pre tých, ktorí práve prechádzajú hľadáním svojej sexuality.

Homofóbny jazyk predstavujú slová súvisiace s homosexualitou, ktoré sa používajú na opis aktivít, vecí alebo druhých ľudí (bez priamej súvislosti so sexualitou) a ktoré majú v danom kontexte negatívnu konotáciu. Ide napríklad o slová: buzerant, teploš, bukvice, buzerantský, teplošský, gejský²⁵. O význame takých slov treba so študujúcimi diskutovať, aby sme zistili ako im rozumejú a či ich vnímajú negatívne (a teda ich používajú v urážlivom zmysle). Aj v prípade, že študujúci vnímajú tieto slová skôr v neutrálnom význame, je dôležité, aby si uvedomili, že ich používaním zdôrazňujú sexualitu aj tam, kde nie je reálne podstatná a môžu sa nechtiac dotknúť homosexuálnych, bisexuálnych a transsexuálnych ľudí.

Zdanlivo nepodstatné a nezmyselné spájanie homosexuality s aktivitami či vecami stavia v žiackom kolektíve hranicu medzi tým, čo je „normálne“ a čo je „nenormálne“. Bežne môžeme počuť komentáre typu: „Balet je pre buzerantov.“, „To je obchod len pre lesby, tam nič dobré nemajú.“, „Pozri na tie farby, ružová a fialová – ten graf je úplne buzerantský.“

Homofóbne obťažovanie a šikanovanie sa prejavujú dlhodobým používaním zosmiešňujúcich a urážlivých verbálnych poznámok, gest, mimiky, pohybov, odkazov, fyzickými útokmi a ignorovaním žiakov a žiačok, ktorí nie sú heterosexuálni, alebo pôsobia na svoje okolie málo mužsky/žensky. Príčinou takéhoto správania je presvedčenie, že heterosexualita je nadradená všetkým ostatným variantom sexuality.

²⁴ Renold, 2002.

²⁵ Slova, ktoré odkazujú na homosexualitu mužov, je podstatne viac. Chlapci sa teda viac než dievčatá stretávajú s neustálym pripomínaním, že „správny muž“ je heterosexuálny. Tlak na chlapcov, aby pôsobili skutočne mužsky, je teda väčší než tlak na dievčatá.

3.2. Kto a prečo sa homofóbneho šikanovania dopúšťa

Opísať typy ľudí, ktorí homofóbne obťažujú a šikanujú, je náročné, lebo sú veľmi rôznorodé. Spoločné majú predsudky voči všetkým iným než heterosexuálnym ľuďom a názor, že takíto ľudia sú menej hodnotní. Preto sa voči nim **cítia v prevahe** a prostredníctvom obťažovania chcú túto prevahu dať najavo a ďalej ju zvýšiť.

Nie vždy je však problematické správanie voči neheterosexuálnym ľuďom homofóbne a mali by sme ho považovať za obťažovanie a šikanovanie. V niektorých prípadoch ide o prejav **osobnej neistoty**, s ktorou sexualita v živote dospievajúcich súvisí. V iných ide o neistotu celej skupiny, aké miesto by mala mať sexualita pri utváraní vzťahov a určovaní miery **prestíže sociálneho postavenia** jednotlivých dievčat a chlapcov.

Keď sa dospievajúci prvýkrát stretnú s homosexuálnymi, bisexuálnymi či transsexuálnymi ľuďmi, môže to v nich vzbudiť **prekvapenie a rozpaky**. V ich dôsledku sa potom môžu stretnutiam s týmito ľuďmi vyhýbať. Nie však preto, že by k nim cítili averziu, ale pre vlastné pochybnosti. Takéto správanie má samozrejme aj negatívny dosah a nemožno ho akceptovať, no keďže nevyplýva priamo z homofóbie, je ľahšie žiakov/žiačky prostredníctvom kvalitnej výučby doviesť k jeho zmene.

Rozhovor s dievčatami v šiestej triede ZŠ, či poznajú nejakých gejov či lesby: „Ja som videla dve baby, čo sa bozkávali. S mamou sme cestovali vlakom a ony sedeli oproti nám. Mne to akože neprekáža, keď spolu baby alebo chalani chodia. Ale zdalo sa mi divné pozeráť sa na ne, aby si nemysleli, že na ne veľmi zízam. Tak som sa pozerala inam. Ale možno si potom mysleli, že sa na ne nepozerám preto, lebo mi je z nich zle.“

V prípadoch otvoreného homofóbneho obťažovania a šikanovania, prejavy ktorého sme uviedli v predchádzajúcej časti, je situácia odlišná. Dôvodom takéhoto správania sú **homofóbne predsudky**, ktoré nesú presvedčenie, že ľudia s inou než heterosexuálnou orientáciou sú zlí. To ospravedlňuje následné ústrky voči týmto ľuďom. Popri homofóbnych predsudkoch môže mať šikanovanie aj ďalšie príčiny²⁶:

- Človek, ktorý obťažuje, sa v minulosti alebo v inom prostredí s obťažovaním stretol. Mohla to byť natoľko traumatická skúsenosť, že znížila jeho sebavedomie a on teraz využíva príležitosť vrátiť poníženie niekomu inému.
- Človek, ktorý obťažuje, sa cíti neistý čo sa týka jeho vlastnej sexuality. Odmieťa však prijať, že by mohol byť homosexuálny, bisexuálny či transsexuálny. Šikanovanie druhých je potom formou sebaapresviedčania a kompenzácie.
- Človek, ktorý je svedkom šikanovania v kolektíve, sa môže pridať pre obavu, že ak by sa zastával obťažovaného spolužiaka či spolužiačky, tak jeho samého budú podozrievať z homosexuality.

V rozhovore so žiakom siedmej triedy o vzťahoch v kolektíve zaznelo: „Chalani Pavlovi hovoria, že je buzerant. Ale ja mu tak nehovorím. Zdá sa mi, že mu to asi prekáža. Ale oni to tak úplne nemyslia, je to skôr sranda, možno... S Pavlom sa dlho poznám, chodili sme spolu už na predchádzajúcu školu. Je celkom fajn, mne neprekáža. Ale chalanom áno. Keby som sa ho však zastal, tak si začnú robiť srandu aj zo mňa. A to nechcem. Aj tak už majú občas reči, že spolu chodíme rovnakým autobusom zo školy. Potom by určite začali hovoriť, že sme ako hrdličky. Už to vidím...“

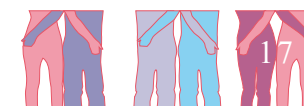
Homofóbne predsudky sú silnejšie medzi mužmi než medzi ženami. Dôvodom je rodový poriadok, ktorý prisudzuje mužom významnejšiu úlohu, a preto nedodržanie predstáv o „správnych mužoch“ je z hľadiska spoločnosti aj jednotlivcov viac ohrozujúce než v prípade žien²⁷. Vo vyššej miere sa teda stretávame **s homofóbnym obťažovaním medzi chlapcami**. Podľa Výskumu spoločnosti Človek v tiesni z roku 2007 zastávalo 72 % chlapcov na stredných školách negatívny postoj voči gejom, kým medzi dievčatami to bolo „len“ 24 %²⁸.

²⁶ Homophobic Bullying, 2007.

²⁷ Zo sociologického hľadiska je dôvodom rodový poriadok, ktorý problematizuje a zviditeľňuje homosexualitu mužov viac než homosexualitu žien. Na mužov sa kladú vyššie nároky na to, aby boli „správnymi“ mužmi a muži sa navzájom kontrolujú, aby z tejto predstavy nevybočili. Mužom sa tiež v našej spoločnosti zvyčajne prisudzuje disciplinujúca úloha a viac sa u nich toleruje agresivita voči iným. Ženy nemajú z hľadiska rodového poriadku také dôležité postavenie a neprisudzuje sa im sexuálne aktívna úloha. Ženská homosexualita sa často bagatelizuje tým, že sa považuje za dočasnú („ešte nestretla toho pravého“) a dokonca sa erotizuje (napr. reklama na Fernet „Nech si ženy robia, čo chcú.“). Ženská homosexualita tak celkovo menej ohrozuje rodový poriadok spoločnosti. (Connell, 1995). Z psychologického hľadiska však môže byť hľadanie a vyrovnávanie sa s vlastnou sexuálnou orientáciou pre jednotlivé ženy a mužov rôzne náročné.

²⁸ Neplatí teda, že pre homosexuálne ženy by vždy išlo o menej náročný proces.

²⁸ www.clovekvtisni.cz

Výsledky výskumu IUVENTY v rámci kampane Každý iný – všetci rovní poukázali na fakt, že až 37,6 % respondentov (13 až 18 – roční mladí ľudia) uviedlo, že by im vadilo, keby ich kamarát mal inú (rozumej homosexuálnu) orientáciu (www.vyskummladeze.sk – Prejavy intolerancie, násilia a extrémizmu u mladých ľudí vo veku 13 až 18 rokov).

Homofóbia medzi mužmi je hlbšia a chlapčenské kolektívy sa tak stávajú z hľadiska obťažovania či vylučovania neheterosexuálnych členov rizikovejšie. Neznamená to však, že by sa dievčatá homofóbneho obťažovania nedopúšťali. Skôr než odmietanie druhých pre sexuálnu orientáciu však u nich nachádzame odmietanie pre nedostatočne mužský a ženský vzhľad a správanie spolužiačok/spolužiakov.

K homofóbnemu obťažovaniu dochádza najčastejšie vo vzťahoch medzi študujúcimi, t. j. že pôvodcom je žiak/žiačka. Môžeme sa však stretnúť aj s prípadmi, keď homofóbnymi predsudkami trpia vyučujúci a uplatňujú ich buď voči študujúcim, alebo voči iným vyučujúcim. Ďalším prípadom môže byť, že homofóbné predsudky používajú študujúci vo vzťahu k svojim učiteľom a učiteľkám, ktorí nie sú heterosexuálni. Také prípady majú podobný pôvod a dá sa pri stretnutí s nimi použiť viac-menej rovnaký prístup ako voči homofóbii medzi študujúcimi. Navyše, podľa zahraničných skúseností, je takýchto prípadov menej než obťažovania medzi študujúcimi. Preto sa im v tejto publikácii podrobnejšie nevenujeme.

Homofóbného obťažovania a šikanovania sa dopúšťajú žiaci/žiačky so silnými predsudkami voči ľuďom s iným než heterosexuálnym zameraním a správaním. Predsudky ich vedú k presvedčeniu, že homosexuálni, bisexuálni a transsexuálni ľudia sú menej hodnotní a že ich ohrozujú. V niektorých prípadoch môže byť dôvodom aj vlastná negatívna skúsenosť s obťažovaním, pochybnosť o vlastnej sexualite alebo obava z označenia za geja/lesbu. V niektorých prípadoch nemusí byť správanie vyvolávajúce neprijemné pocity u študujúcich, ktorým je adresované, vedené snahou druhým ublížiť, ale môže byť dôsledkom rozpakov a vlastnej neistoty. Aj takémuto správaniu by sa však mali vyučujúci venovať.

3.3. Proti komu je homofóbne šikanovanie namierené

Rovnako ako v prípade tých, ktorí obťažujú, ani v prípade obťažovaných nie je ľahké presne opísať, aký typ ľudí sa stáva obeťou homofóbneho obťažovania a šikanovania. Opäť sú to ľudia z mnohých hľadísk pestrí a rozdielni. Ich spoločným znakom býva **odlišnosť od tradičnej predstavy o „správnych dievčatách“ a „správnych chlapcoch“**. Z toho však nevyplýva, že všetci chlapci a dievčatá, ktorí nie sú heterosexuálni, alebo ktorí nemajú dostatočne mužské a ženské správanie a vzhľad, sa stanú obeťou homofóbneho šikanovania. Druhým dôležitým znakom je, že sú v rámci kolektívu celkovo v znevýhodnenej a asymetrickej pozícii, čo znamená, že sa ostatní spolužiaci a spolužiačky cítia voči nim v prevahe. Mnohí chlapci a dievčatá s homosexuálnou orientáciou či s nemužským/neženským vzhľadom môžu mať dobré postavenie v kolektíve, ak majú iné skupinovo cenené charakteristiky a ak v skupine panuje tolerancia (t. j. ak skupina funguje zdravo).

Homofóbne obťažovanie a šikanovanie býva **namierené proti trom skupinám študujúcich**:

- homosexuálni, bisexuálni a transsexuálni žiaci a žiačky, ktorí svoju sexualitu už prejavili a sú za to ostrakizovaní;
- žiaci a žiačky, ktorí majú v svojej rodine či medzi svojimi blízkymi priateľmi homosexuálnych, bisexuálnych a transsexuálnych ľudí;
- žiaci a žiačky, ktorí sa svojím vzhľadom a správaním odlišujú od väčšiny dievčat a chlapcov (t. j. nespĺňajú tradičné rodové predstavy o mužskosti a ženskosti, avšak bez priamej väzby na ich sexualitu), a preto sa na nich používa označenie „homosexuál“, „gej“ alebo „lesba“ mienené ako nadávka.

SOU – Karol má o tri roky staršieho brata, ktorý je gej. Keď sa to spolužiaci dozvedeli, vymysleli mu prezývku „buznabrat“, ktorú mu napísali aj na lavicu.

*Prvú skupinu tvoria hlavne dospievajúci, t. j. žiaci/žiačky na konci základnej školy a na strednej škole. Druhú a tretiu skupinu tvoria študujúci všetkých vekových skupín vrátane detí na 1. stupni ZŠ. Bez ohľadu na vek platí, že pre študujúcich, ktorí sa stanú obeťou homofóbneho obťažovania a šikanovania, je veľmi ťažké **zveriť sa vyučujúcim so svojimi skúsenosťami**. Dôvodov môže byť niekoľko:*

1. je im nepríjemné hovoriť s vyučujúcimi o sexualite;
2. nechcú priznať, že ich obťažujú, pretože to vidia ako dôkaz svojej neoblúbenosti v kolektíve a zároveň ako svoju neschopnosť situáciu riešiť;
3. nemajú k učiteľom/učiteľkám dôveru a neveria, že škola skutočne dokáže zastaviť obťažovanie.

*Dlhodobé homofóbne obťažovanie a šikanovanie majú závažné **negatívne následky** na študujúcich, proti ktorým smerujú. Najpodstatnejšími sú:*

- strach zo spolužiakov/spolužiačok a celkovo zo školského prostredia, prežívanie úzkosti v súvislosti s pobytom v blízkosti obťažujúcich osôb, vytvorenie záporného vzťahu k škole; tieto nepríjemné pocity môžu viesť až k absenciám a sprostredkovane teda aj k zhoršovaniu prospechu a vylúčeniu zo štúdia;
- pocity osobného zlyhania a nedostatočnosti, zníženia sebavedomia, nespokojnosť so sebou samým a prežívanie silného vnútorného napätia, ktoré môže viesť až k sebaoškodzovaniu, či dokonca k samovražednému správaniu.

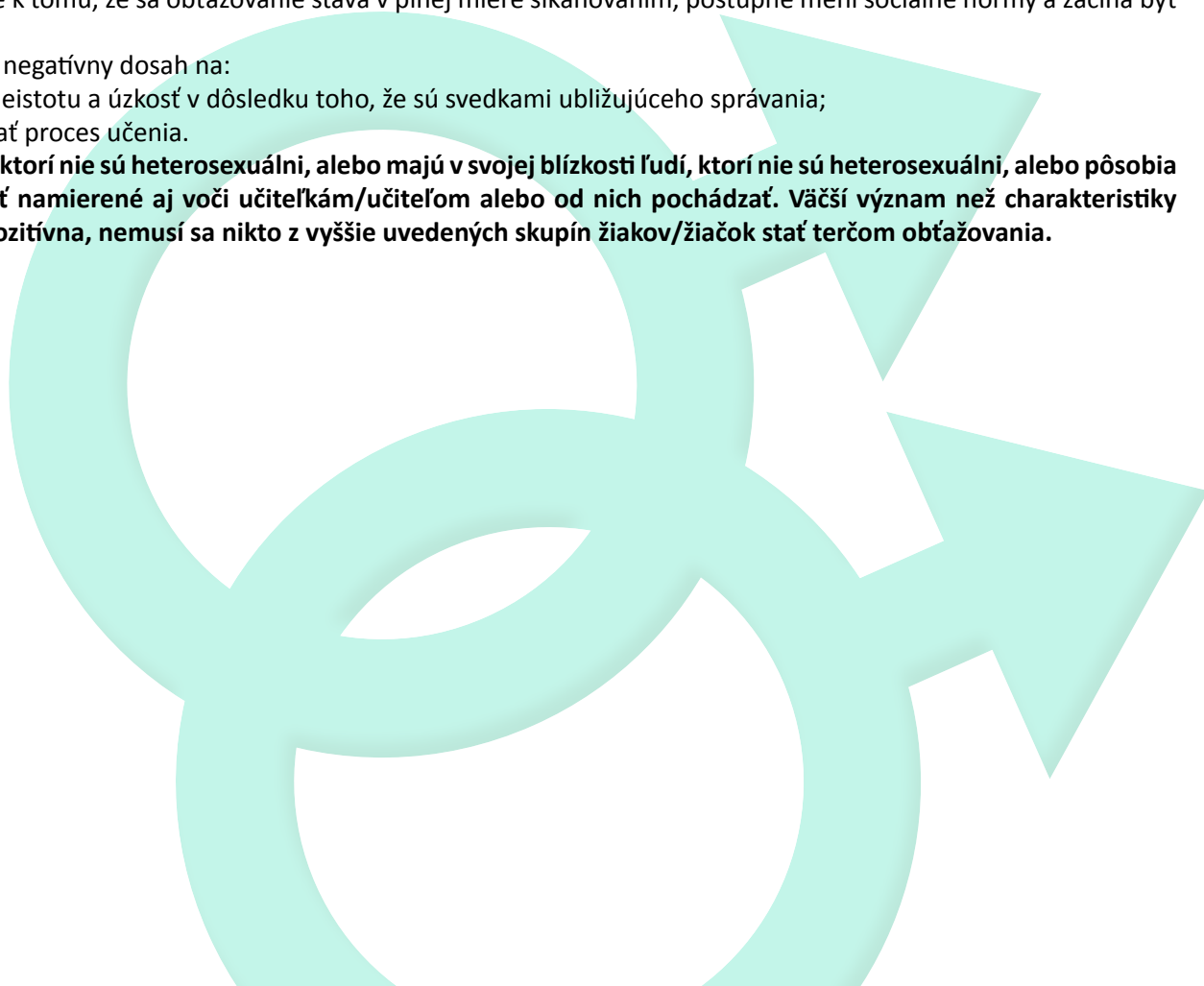
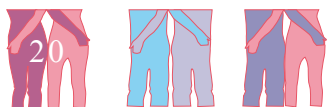
Denisa žila v menšom meste a chodila na strednú školu. Keď začala zisťovať, že ju priťahujú dievčatá, hľadala rôzne informácie o homosexualite na internete. Vo svojom okolí nemala nikoho, s kým by si trúfala o svojich pocitoch hovoriť. Počítač, bohužiaľ, doma nemala, a tak chodila do miestnej knižnice. Vždy si dávala pozor, aby okolo nej nikto nebol a nikto nevedel, na aké stránky sa pozerá. Mala tiež pripravenú výhovorku, že pracuje na referáte do školy. Raz prišli do knižnice jej dve spolužiačky, takže Denisa rýchlo od počítača odišla. Jej spolužiačky si sadli za ten istý počítač a všimli si, ktoré stránky si Denisa pozerala. Netrvalo dlho a vedela o tom celá škola. Nikto Denise do očí nič nepovedal, ale stretávala sa s posmeškami a ohováraním. Našla napríklad na taške nalepený lístoček „hľadám babu, zn. homo“ alebo v lavici časopis s článkom o lesbách. Jej dve kamarátky ju síce upokojovali, nech si z toho nič nerobí, ale ani od nich necítila úplnú podporu. Povedali jej napríklad: „Cez víkend ideme na diskotéku, zoznámili sme sa s dvoma super chlapmi. Ty s nami asi nepôjdeš, tam by sa ti nepáčilo.“ Denisa mala pocit, že ju nikto neberie. Počas niekoľkých mesiacov sa situácia nelepšila, preto sa nakoniec rozhodla, že zo školy odíde. Začala študovať na podobnej škole vo väčšom meste, kde sa cítila lepšie. Neprijemné pocity v nej však zostali.

Keď v triede dôjde k homofóbnemu obťažovaniu medzi dvoma či niekoľkými málo študujúcimi, zvyšok kolektívu na to vždy reaguje. Buď tým, že sa proti nemu postaví, a tým obťažovanie zastaví, alebo tým, že sa naň mlčky prizerá, čo vedie k tomu, že sa obťažovanie stáva v plnej miere šikanovaním, postupne mení sociálne normy a začína byť pre **celý kolektív** prijateľné.

V tomto zmysle majú obťažovanie a šikanovanie vždy zásadný negatívny dosah na:

- každého jednotlivého člena, či členku triedy, ktorí pociťujú neistotu a úzkosť v dôsledku toho, že sú svedkami ubližujúceho správania;
- celú skupinovú atmosféru, ktorá nemôže pozitívne stimulovať proces učenia.

Homofóbné obťažovanie a šikanovanie sú namierené na študujúcich, ktorí nie sú heterosexuálni, alebo majú v svojej blízkosti ľudí, ktorí nie sú heterosexuálni, alebo pôsobia na okolie nemužsky či nežensky. Homofóbné obťažovanie môže byť namierené aj voči učiteľkám/učiteľom alebo od nich pochádzať. Väčší význam než charakteristiky konkrétnych žiakov a žiačok má klíma v triednom kolektíve – ak je pozitívna, nemusí sa nikto z vyššie uvedených skupín žiakov/žiačok stať terčom obťažovania.

4. Čo sa dá proti homofóbnemu šikanovaniu robiť?

Postup proti homofóbnemu obťažovaniu a šikanovaniu na školách by mal sledovať rovnaké princípy ako aktivity proti šikanovaniu všeobecne (ako školám odporúča Metodické usmernenie MŠVVaŠ SR k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach²⁹ aj rad ďalších odborných publikácií).

Všeobecnou zásadou je používať **komplexné opatrenia**, ktoré predchádzajú vzniku obťažovania a šikanovania a ďalej mať pripravené mechanizmy na riešenie prípadov, keď už k obťažovaniu a šikanovaniu dôjde. Aby všetko fungovalo, treba si uvedomiť, že pri obťažovaní a šikanovaní ide hlavne o moc (t. j. o získanie či zvýšenie vlastnej prevahy) a pri dlhšom trvaní nadobúda systémový charakter (t. j. zasahuje celú skupinu, nielen bezprostredných aktérov).

V prípade homofóbného obťažovania a šikanovania však navyše treba pre lepšie porozumenie používať perspektívu **rodového poriadku**. Musíme si uvedomovať, že homofóbia nie je charakterové zlyhanie jednotlivých študujúcich, ale že predsudky týkajúce sa neheterosexuálnych ľudí a ľudí s nemužským a neženským vzťahom či správaním prestupujú celou spoločnosťou. Situácia sa síce začína zlepšovať, bohužiaľ však ešte stále platí, že naša spoločnosť je skôr homofóbná a vyznáva rodové stereotypy (odborne povedané je „heteronormatívna“).

4.1. Prevencia homofóbného šikanovania

Predchádzanie homofóbnému obťažovaniu a šikanovaniu môže mať špecifickú a nešpecifickú podobu. Nešpecifická prevencia sa týka celkového skvalitňovania atmosféry v škole a vedenie žiakov/žiačok k vzájomnému rešpektu. Špecifická prevencia sa sústreďujú priamo na homofóbné predsudky a ich prejavy v škole.

Najdôležitejším prvkom v prevencii je **explicitne odmietnuť homofóbiu a homofóbné obťažovanie**, a to v školskom vzdelávacom programe, v prezentácii školy na webových stránkach či nástenkách a hlavne v každodennom konaní. Nedá sa len predpokladať, že študujúci „samozrejme vedia“, že je také správanie neprijateľné. Ak vedenie školy aj jednotliví vyučujúci (ako formálna autorita aj ako neformálne vzory) dajú jasne najavo, že považujú homofóbiu za zlú, pomôžu študujúcim pochopiť nebezpečnosť predsudkov.

Ukážka z webovej stránky jednej strednej školy:

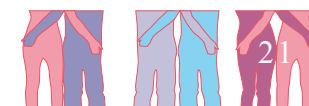
„Žiaci v našej škole tradične tvoria veľmi pestrú skupinu, či už z hľadiska individuálnych záujmov, životnej filozofie, budúcich plánov, biografických skúseností, etnického či sociokultúrneho zázemia atď. Pestrosť prináša veľké nároky, ale aj mnohé výhody. Tie podľa nášho názoru prevažujú. Preto sa v našej škole sústreďujeme na podporovanie rôznorodosti a zároveň na rozvíjanie rešpektu. V našej škole sa môže uplatniť každý, kto má záujem o štúdium – bez ohľadu na to, či je dievčaťom alebo chlapcom, Čechom či cudzincom, bez ohľadu na etnický pôvod, sexuálnu orientáciu, vzhľad...“

Na odmietnutí homofóbie by malo nadväzovať **vytvorenie školských (triednych) pravidiel**. Tie už konkrétne vravia, aké správanie je nesprávne a ako môžu byť potrestaní tí, ktorí sa ho dopúšťajú. Pravidlá by sa mali týkať nielen jasne ubližujúceho správania, ale aj tzv. homofóbného jazyka. Popri tom, že sa vymedzí netolerovateľné správanie, by mali pravidlá tiež stanoviť, aké správanie je žiaduce, aby študujúci jasne videli hranicu medzi nevhodným a vhodným správaním.

Súčasťou pravidiel by malo byť **stanovenie postupov**, ktoré majú využívať študujúci, ktorí sa stanú obeťou alebo svedkami homofóbného obťažovania. Týka sa to hlavne **určenia kontaktnej osoby**, na ktorú sa majú obracať. Najvhodnejšie je, ak je takým človekom školský koordinátor/školská koordinátorka prevencie alebo výchovná poradkyňa/výchovný poradca.

²⁹ Metodický pokyn je k dispozícii na <http://www.prevenciasikanovania.sk/?mod=pedagogovia> a na <http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=0&sText=metodické%20usmernenie&goffset=10>

Môže to však byť aj ďalší človek, ktorý je s danou problematikou náležite zoznámený. Základný prehľad o homofóbnom obťažovaní a šikanovaní by prostredníctvom špeciálneho školenia mali získať všetci vyučujúci. Účelom **školenia** je, aby dokázali rozoznať homofóbiu, rozumeli, prečo k nej dochádza a dokázali proti nej zakročiť a ďalej aby oni sami nezastávali homofóbné postoje. Podstatné teda je, aby školenie nebolo len formálnou prednáškou. Malo by mať minimálne tri časti:

1. zmapovanie a diskusia o vlastných postojoch učiteľov/učiteľiek k homosexuálnym, bisexuálnym a transsexuálnym ľuďom;
2. informácie o homofóbii a homofóbnom obťažovaní zasadené do kontextu rodového poriadku;
3. informácie o možnostiach školy v postupe proti homofóbii a nácvik riešení praktických situácií.

Základné informácie o homofóbii a homofóbnom obťažovaní by sa mali dostať aj k rodičom študujúcich a samozrejme k samotným žiakom a žiačkam. V ich prípade môže ísť o **špeciálne diskusné semináre či workshopy** podobné tým, ktoré sa robia k problematike fajčenia či drog. Dôležité je, aby obsahovali nielen faktické údaje o sexuálnych orientáciách a o predsudkoch, ktoré v spoločnosti panujú, ale aj aktivity zapájajúce žiakov/žiačky a ovplyvňujúce ich postoje (najlepšie aktivity inšpirované zážitkovou pedagogikou ako je hranie rolí, či diskusia nad reálnymi príbehmi³⁰).

Zároveň s tematickými seminármi by sa mala táto problematika zahrnúť do štandardnej **výučby školských predmetov**. Najviac je samozrejme vhodná sexuálna, občianska a rodinná výchova³¹ a im zodpovedajúce vzdelávacie oblasti, vzdelávacie odbory a prierezové témy podľa rámcových vzdelávacích programov (podľa ŠVP ZV a ŠVP G hlavne vzdelávacie oblasti Človek a zdravie a Človek a spoločnosť).

Ale ani výučba zdanlivo vzdialených predmetov by nemala na tieto témy úplne zabúdať. Vo výkladových a precvičovacích príkladoch sa napríklad dá pracovať s homosexuálnymi párami a rodinami (slovná úloha z matematiky môže znieť: Peter s Matejom si vyberajú z dvoch sedacích súprav, ktorých ceny sa líšia o 37 %), vo výučbe jazykov možno používať texty, ktoré sa primárne týkajú iných tém (napr. domácnosť, povolanie, voľný čas), ale uvádzajú ich tiež v súvislosti s neheterosexuálnymi ľuďmi.

Ďalšia možnosť je poukazovať na to, že medzi významnými osobnosťami bolo a je množstvo homosexuálnych, bisexuálnych a transsexuálnych ľudí, čo pomáha odstrániť negatívne predsudky. Ak sa napríklad v nejakom predmete spomína, že človek, o ktorom sa hovorí (napr. človek preslávnený vo fyzike, literatúre, hudbe či politike), bol homosexuálny, mali by vyučujúci túto informáciu zasadiť do dobového aj personálneho kontextu a citlivo reagovať na prípadné komentáre žiakov.

Rovnako by vyučujúci všetkých predmetov mali vystupovať proti homofóbnym prejavom v rámci kolektívu a poukazovať napríklad na **nevhodnosť homofóbného jazyka** (komentáre „To je pre buzerantov!“, oslovenie „buzerant“, „lesba“).

Pre študujúcich, ktorí cítia neistotu týkajúcu sa vlastnej sexuality alebo postavenia v kolektíve, je vhodné, aby škola ponúkala cestu anonymného či veľmi dôverného zverenia sa. Okrem možnosti porozprávať sa s výchovnou poradkyňou/výchovným poradcom či školskou metodičkou/metodikom prevencie je dobré založiť **schránku dôvery** (fyzickú, e-mailovú alebo internetovú). V nich môžu študujúci **anonymne** klásť akékoľvek otázky, na ktoré poverení vyučujúci odpovedajú a odpoveď spolu s otázkou (prípadne mierne upravenou, aby sa skutočne nedalo určiť, kto otázku písal) zverejnia na nástenke či na školskom webe.

Ak sa škola obáva, že vyučujúci nedokážu na otázky odpovedať, môžu študujúcim odporučiť navštíviť už existujúce internetové poradne³².

Otázka na schránku dôvery na ZŠ: Mám podozrenie na svoju najlepšiu kamarátku, že je lesba... To ma až tak nedesí, ale desí ma, že lesba som ja... Úprimne: nahé mužské telo ma priťahuje MENEJ než ženské!!! Veľmi sa bojím, že je to pravda...

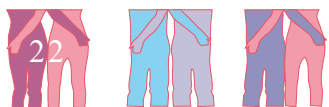
Škola by mala navyše aktívne zisťovať postoje a skúsenosti všetkých žiakov/žiačok s homofóbnym obťažovaním a šikanovaním, t. j. nespoliehať sa len na to, že si vyučujúci takéto správanie všimnú alebo že sa s ním prídu študujúci zveriť. **Mapovanie postojov a skúseností** by malo prebiehať anonymne, plošne a pravidelne (najlepšie raz za jeden až dva roky). Nemusí sa týkať len homofóbie – naopak, ideálne je, ak spojíme viac tém dokopy a vytvoríme dotazník na celkové zmapovanie narušených vzťahov³³ či dokonca na viaceré problémové javy. Na základe výsledkov sa potom dajú pre školu či triedu pripraviť konkrétne opatrenia „šité na mieru“.

³⁰ Niektoré aktivity obsahuje metodická časť tejto publikácie, ďalšie si môžu školy samy vytvoriť miernou úpravou materiálov z webových stránok zaoberajúcich sa homosexualitou, rodovými stereotypmi alebo šikanovaním (pozri kapitola 4.3.). Na webových stránkach týkajúcich sa iných než heterosexuálnych orientácií bývajú osobné spovede ľudí, ktorí prešli comingoutom (t. j. uvedomili si a zverejnili svoju sexuálnu orientáciu), ktoré možno veľmi dobre využiť na podobné aktivity. Navyše je dobré študujúcich s existenciou takýchto stránok zoznámiť, aby sa na ne mohli obracať tí, ktorí potrebujú podporu v hľadaní svojej sexuality. Webové stránky môžu byť zaujímavým zdrojom informácií pre vyučujúcich aj pre študujúcich; ich použitie vo výučbe je však plne na zodpovednosť konkrétnych učiteľov a učiteľiek, ktorí by mali zvážiť pripravenosť žiackeho kolektívu.

³¹ V roku 2009 bola vydaná publikácia Na cestě k vlastní rodině: Kapitoly z rodinné výchovy, ktorá je modernou pomôckou pri výučbe rodinnej výchovy pre 2. stupeň ZŠ a zodpovedajúcich ročníkov viacročných gymnázií. Jedna z kapitol sa týka aj sexuality a v kontexte českých učebníc rodinnej výchovy sa netradične zaoberá problematikou homosexuality. Publikácia je k dispozícii na webových stránkach www.osops.cz.

³² Najvhodnejšie je zistiť, aké internetové poradne už študujúci na konkrétnej škole navštevujú, prezrieť si ich a následne tie, kde odpovede považujeme za odborné aj hodnotovo vydané, zverejniť na školskom webe či nástenke. Rozhodne však treba vopred overiť kvalitu internetovej poradne.

³³ Dá sa inšpirovať napr. depistážnymi dotazníkmi proti šikanovaniu (Kolář, 2001).

4.2. Riešenie prípadov homofóbneho šikanovania

Ak už v škole dôjde k výskytu homofóbneho obťažovania a šikanovania, treba, aby sa každý taký prípad dôkladne vyriešil. Vedenie školy tým dá najlepšie najavo, že homofóbia sa skutočne netoleruje, čo podporí účinnosť všetkých ďalších preventívnych opatrení.

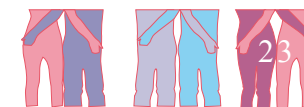
Skutočnosť, že sa v škole vyskytuje homofóbne obťažovanie, možno odhaliť niekoľkými spôsobmi. Buď si také správanie všimnú vyučujúci, alebo sa príde zveriť obťažovaný žiak či žiačka (prípadne jeho rodičia), alebo sa príde zveriť svedok/svedkyňa takého správania, alebo je prípad anonymne nahlásený v schránke dôvery či v depistážnom dotazníku. Pre každý takýto prípad sa postup mierne odlišuje. Tu však opíšeme princípy, ktoré sú pri objasňovaní všetkých konkrétnych prípadov spoločné³⁴.

- Každému podnetu **venujte pozornosť**. Nezľahčujte prípady, v ktorých sa vám prejavy nezdarujú také závažné (napr. išlo len o vtip, nedošlo k fyzickému útoku).
- Pri objasňovaní všetkých prípadov **postupujte podľa pravidiel**, ktoré ste sformulovali už v rámci prevencie. Pravidlá stanovujú, aké správanie je netolerovateľné a aké tresty sa môžu použiť.
- Kým o prípade rozhodnete, **zhromaždite čo najviac informácií**. Nepredpokladajte podobnosť s iným prípadom, nedajte na svoje „predporozumenie“ tomu, čo sa stalo. Postupujte individuálne.
- Počas objasňovania sa porozprávajte so študujúcimi, ktorých obťažovali, aj s tými, ktorí obťažovali. Porozprávajte sa s každým zvlášť. **Nekonfrontujte ich**. Zistite tiež informácie od celej skupiny (využite na to skupinový či individuálny rozhovor, sociometrický dotazník, pozorovanie atď.).
- Ak sa obťažovanie preukáže, treba tých, ktorí sa ho dopúšťali, **potrestať**.
- Ak trvalo obťažovanie dlhší čas, treba **pracovať s celým kolektívom**. Je vhodné, aby trieda prešla detailnou skupinovú diagnostikou a následne intervenčným programom, ktorý pomôže zlepšiť narušené vzťahy. Na to je dobré osloviť pedagogicko-psychologické poradne či špecializované agentúry³⁵. V prípade homofóbneho šikanovania však treba dbať na to, aby sa program skutočne zamerail aj na odstránenie homofóbnych predsudkov.
- O prípade treba **v škole otvorene hovoriť**, a to s ostatnými študujúcimi a ich rodičmi aj s celým pedagogickým zborom. Ak sa dá, je vhodné zachovať anonymitu (t. j. nehovoriť o konkrétnych osobách). Okolnosti a priebeh prípadu (bez mien) by sa mali stať všeobecne známe a malo by sa k nim pristupovať ako k zdroju poučenia.

³⁴ Odporúčania vychádzajú hlavne z publikácie *Homophobic Bullying, 2007, ďalej z metodického pokynu na prevenciu a riešenie šikanovania, Školského programu proti šikanovaniu a z publikácií Kolář, 1997; Bendl, 2003.*

³⁵ Napr. Klíč (www.osklic.cz), Prev-centrum (www.prevcentrum.cz).

4.3. Kam ísť po inšpirácii

V slovenskom prostredí doteraz neexistujú materiály pre školy, ktoré by obsahovali konkrétne odporúčania, ako koncipovať výučbu, aby nepodporovala homofóbiu, alebo ako viesť intervenčné programy proti homofóbnemu obťažovaniu. Do budúcnosti však takéto materiály iste budú vznikať, či už z iniciatívy neziskových organizácií, či štátu.

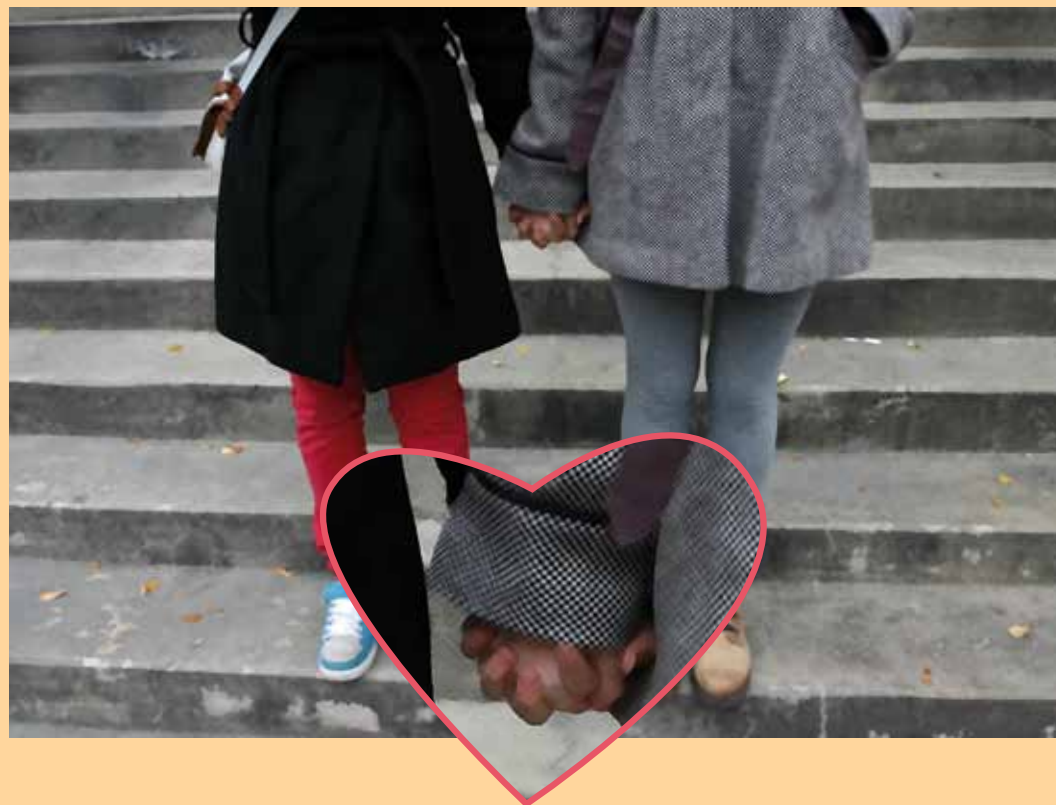
Dovtedy treba vychádzať buď zo zahraničných materiálov, alebo zo slovenských materiálov, ktoré sa však špecificky nezaobierajú homofóbnym šikanovaním a treba ich preto upravovať. Tu ponúkame webové stránky, ktoré je užitočné v súvislosti s homofóbnym obťažovaním navštíviť. Ide o weby občianskych združení či rôznych neformálnych skupín, preto treba vždy dobre zvážiť, ktoré informácie a akým spôsobom vo výučbe použiť.

Slovenské webové stránky týkajúce sa:

- šikanovania: www.prevenciasikanovania.sk,
www.zodpovedne.sk;
- homosexuality: www.inakost.sk,
www.duhovypride.sk,
www.lesba.sk,
www.ganymed.webnode.sk;
- rodových stereotypov: www.aspekt.sk,
www.moznostvolby.wordpress.com,
www.womansfund.sk,
www.esfem.sk,
www.ozodyseus.sk.

České webové stránky, ktoré sa týkajú:

- šikanovania v školách: www.sikana.cz,
www.sikana.org,
www.silnibeznasili.cz;
- homosexuality a LGBT: www.stud.cz,
www.lesba.cz,
glbtiporadna.unas.cz,
www.holky-brno.info,
www.004.cz,
www.gl.cz,
www.elnadrouhou.cz,
www.translide.cz,
www.mezipatra.cz³⁶,
www.sexus.cz;

³⁶ Každoročný festival filmov s homosexuálnou tematikou Mezipatra realizuje čiastkový projekt Filmom proti šikanovaniu, ktorý môžu školy veľmi dobre využívať. Rad námetov obsahuje aj projekt Jeden svet do škôl, ktorý sa koná v rámci festivalu dokumentárnych filmov o ľudských právach Jeden svet (www.jedensvet.sk). Festival na Slovensku organizuje od roku 2000 občianske združenie Človek v ohrození.

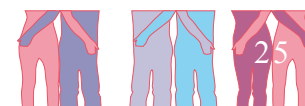
- rodového poriadku v súvislosti so vzdelávaním:
www.osops.cz,
www.genderstudies.cz³⁷,
www.gendernora.cz,
www.zenskaprava.cz.

Zahraničné webové stránky, ktoré obsahujú priamo materiály týkajúce sa homofóbneho obťažovania a šikanovania v škole:

www.education.gov.uk/publications/,
www.antibullying.net,
www.kidscape.org.uk,
www.lgbtyouth.org.uk,
www.stonewall.org.uk/at_school/,
www.cfchildren.org/programs/,
www.anti-bullyingalliance.org.uk.

³⁷ Gender Studies spolu s Poradňou pre občianstvo realizujú v ČR projekt Rozmanitosťou proti šikane, v rámci ktorého organizujú diskusie v školách. Bližšie informácie na webe www.feminismus.cz.

5. Zhrnutie

Homofóbia je v slovenskej spoločnosti stále pomerne rozšírená. Veľké množstvo ľudí sa domnieva, že ľudia s inou než heterosexuálnou orientáciou alebo ľudia, ktorí nie sú úplne ženský či mužský, sú „divní“. Žiaci a žiačky tieto predsudky preberajú a kombinujú ich so svojou zvýšenou citlivosťou na sexualitu, ktorá sa v nich začína v súvislosti s dospievaním prebúdať a tiež so svojou potrebou byť súčasťou partíí vrstovníkov, v ktorých je veľmi dôležité, aby človek spĺňal predstavy o „správnom chalanovi“ a „správnej babe“.

Z týchto dôvodov je homofóbia v školách veľmi silne prítomná. Ak tomu školy nevenujú pozornosť, môže sa ľahko stať, že prerastie do otvoreného ubližovania ľuďom, ktorí sú podľa homofóbnych predsudkov iní. Takými ľuďmi sú dievčatá a chlapci, ktorí nie sú heterosexuálni (už si to uvedomili, či si to práve uvedomujú a okolie to o nich vie), alebo dievčatá a chlapci, ktorí majú v rodine či medzi svojimi blízkymi priateľmi neheterosexuálneho človeka, alebo dievčatá a chlapci, ktorí svojím správaním či svojím vzhľadom nepôsobia úplne žensky či mužsky, a preto sa stereotypne predpokladá, že sú homosexuálni.

Takí študujúci sa môžu stať obeťou homofóbneho obťažovania a šikanovania, ktoré sa prejavujú zosmiešňujúcimi či urážlivými verbálnymi poznámkami, odkazmi a obrázkami, ale aj fyzickým násilím. Všetky formy sú veľmi nebezpečné a môžu v psychike obťažovaného chlapca či dievčaťa spôsobiť dlhodobé následky. Homofóbne obťažovanie a šikanovanie môžu tiež poškodiť celú skupinu, lebo sa v nej študujúci prestávajú cítiť isto a bezpečne. Nepriateľská klíma môže mimoriadne silno doliehať na dievčatá a chlapcov, ktorí síce nie sú terčom týchto poznámok, ale práve sú v stave hľadania svojej sexuality. Napätie, ktoré existuje v kolektíve, kde sa odohráva obťažovanie, pôsobí aj na všetkých ostatných. To sa negatívne prejaví na ich vzťahu k škole a na ich školských výsledkoch.

Žiacky kolektív nie je jediným miestom, kde môže dôjsť k homofóbne obťažovaniu. Homofóbne predsudky sa môžu prejavovať aj vo vzťahu vyučujúcich ku konkrétnym žiakom a žiačkam alebo naopak – vo vzťahu študujúcich ku konkrétnym učiteľom a učiteľkám, či v rámci pedagogického zboru.

Existuje teda veľa závažných dôvodov, prečo by sa škola mala snažiť proti homofóbii bojovať. Aby boli jej snahy úspešné, treba postupovať komplexne. Napríklad tak, ako to navrhuje nasledujúci zoznam krokov.

Návrh pre vedenia škôl a vyučujúcich, ako budovať školu bez homofóbneho obťažovania

- Rozvíjajte efektívnu výučbu všetkých tém, ktoré sa týkajú sexuality a jej úlohy v živote jednotlivých ľudí aj celej spoločnosti tak, aby študujúci mali dostatok informácií. Neviditeľnosť či tabuizácia homosexuality, bisexuality a transsexuality vytvára priestor na posilňovanie stereotypov a predsudkov, vytvára nepríjemné prostredie pre osobnostný rozvoj a umožňuje vznik homofóbneho správania. Neignorujte otázky na sexuálnu problematiku v zdanlivo nesúvisiacich témach.
- Dávajte jasne najavo, že vo vašej škole je homofóbia neprijateľná. Spomínajte svoje snahy o znižovanie homofóbie a homofóbneho obťažovania vo svojich prejavoch, v materiáloch pre študujúcich a ich rodičov, na webových stránkach atď. Zaradte tento cieľ do školských pedagogických dokumentov. Zdôrazňujte, že vaša škola je určená všetkým žiakom a žiačkam, vrátane dievčat a chlapcov s inou než heterosexuálnou orientáciou, aby žiaci/žiačky boli vo vašej škole úspešní a spokojní, sú dôležité iné charakteristiky než ich sexualita.

- Realizujte školenia o homofóbii a homofóbnom obťažovaní pre vyučujúcich, ale tiež pre študujúcich a ich rodičov. Materiál o tom, čo je homofóbia, ako ju rozpoznať a ako sa proti nej brániť, by sa mal zverejniť na školskom webe a nástenkách. Kľúčové je, aby homofóbne postoje nezastávali vyučujúci.
- Neprehliadajte žiadne náznaky homofóbie, a to ani také, ktoré majú charakter humoru alebo nepodstatných poznámok. Snažte sa so žiakmi/žiačkami o takomto správaní diskutovať. Homofóbne správanie pomenujte. Ukazujte možný dosah homofóbného správania na konkrétne dievčatá a chlapcov.
- Formulujte pravidlá, ktorá jasne vymedzia, aké správanie považujete za nevhodné (napr. nadávky, poznámky, odkazy, zosmiešňovanie) a aké tresty sa môžu použiť voči ľuďom, ktorí sa takého správania dopúšťajú. Pravidlá zverejnite na webe školy a na nástenkách.
- Navrhňte všeobecný postup pre žiakov a žiačky, ktorí sa stretnú s homofóbiou a homofóbnym obťažovaním. Jasne určite, na koho a akým spôsobom sa môžu obrátiť. Postup by mal byť súčasťou pravidiel.
- Ak dôjde k výskytu homofóbného obťažovania, riadte sa pri jeho objasňovaní navrhnutými pravidlami a postupmi. Ku každému prípadu však pristupujte individuálne.
- Vytvorte možnosti, aby sa študujúci mohli dôverne (anonymne) poradiť o svojich pocitoch a skúsenostiach súvisiacich so sexualitou. Zriadte schránky dôvery či internetovú poradňu, kde bude na otázky odpovedať dobre pripravený učiteľ či učiteľka. Informujte žiakov/žiačky o materiáloch a webových stránkach, ktoré sa zaoberajú homosexualitou, rodovými stereotypmi a šikanovaním.
- Pravidelne zisťujte, ako sa študujúci v škole cítia a či nemajú skúsenosti s homofóbnym obťažovaním. Využívajte na to buď anonymné depistážne dotazníky, alebo skupinové diskusie či ďalšie techniky.

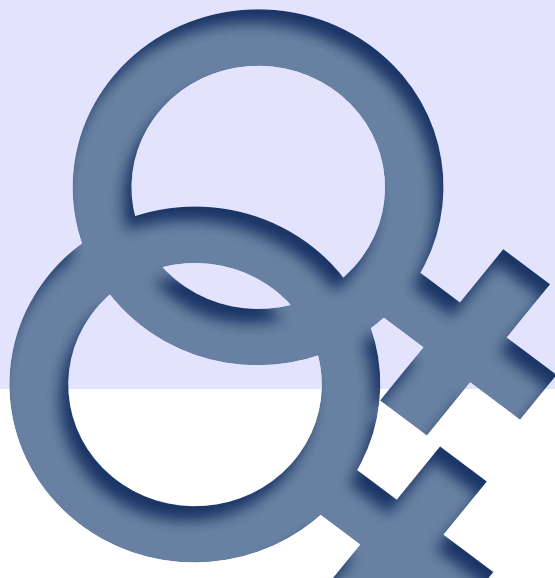

I. Niektoré techniky

Hry s psychologickým obsahom sa stále viac stávajú súčasťou moderne poňatej výučby na našich školách. Pomáhajú otvárať aktuálne témy, ponúkajú atraktívny priestor na sebavyjadrenie a formovanie osobnosti mladých ľudí prežívaním. V nasledujúcich riadkoch ponúkame ukážku šiestich techník, ktoré môže vyučujúci použiť na svojich hodinách. Zvolili sme techniky nenáročné z hľadiska vedenia, aj samotného uskutočnenia v triede pri vyučovaní. Dajú sa však modifikovať. Zdatní pedagógovia môžu využiť výtvarné, hudobné či literárne postupy. Výborne sa osvedčili aj dramatické či filmové stvárnenia.

Metodika takých techník je rovnaká ako pri zážitkových technikách, ktoré so študentmi vedieme, len treba dať pozor na to, že sa táto téma môže niekoho osobne dotýkať a možné negatívne spätné väzby ich môžu zraňovať. Jasné pozitívne podporné postoje pedagóga môžu naopak dodať podporu.

Mali by sme zobrať do úvahy aj to, že ktokoľvek zo študentov môže mať aj negatívnu skúsenosť zo svojho života s gejom či lesbou, a táto téma môže byť pre neho teda problematická.

Ako vyzerá gej/lesba? (brainstorming)

Cieľ: Úvodné uvoľňujúce komunikačné techniky ukazujúce zažitý stereotypy a predsudky. Ich zviditeľnenie napomáha ich odstraňovaniu.

Časová náročnosť: cca 15 minút (možno upravovať)

Od koľkých rokov je aplikácia vhodná: Od najvyšších tried základnej školy, hlavne však na strednej škole.

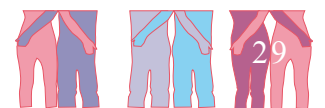
Inštrukcie k realizácii: Techniku možno zadať v dvojiciach, v skupinke študentov či v celej triede. Každý z týchto variantov má svoje výhody.

Inštrukcie: Napíšte, ako poznáte, že je chlapec (muž) gej alebo dievča (žena) lesba? Približne 5 – 8 minút necháme na samostatnú prácu.

Následná práca so skupinou: Následná diskusia prináša hlavný efekt techniky. Na príkladoch sa dajú vystopovať mnohé stereotypy a môžeme tiež rozvinúť diskusiu, prečo to deti tak vidia. Je to vplyv médií, karikatúr atď.? Naopak – možno podporiť také postrehy, ktoré gej/lesbickú minoritu neoddeľujú. Po diskusii si môžeme znova položiť otázku, ako vyzerá gej či lesba. Súčasťou tejto aktivity by mohli byť aj fotografie alebo filmy o známych osobnostiach, ktoré sa prihlásili k homosexuálnej orientácii. Po ich prezentácii by sme sa mohli študentov opýtať, ktoré z popísaných znakov vidia na týchto osobnostiach. Pravdepodobne si uvedomia, že ich predstava je relatívna.

Odporúčané otázky pri rozbere: Z čoho ste vychádzali pri spisovaní znakov geja a lesby? Kto vytvára našu predstavu o gejoch a lesbách? Poznáte nejakého geja či lesbu? Poznali by ste na ňom/nej jeho/jej orientáciu? Prečo sa ozýval smiech pri vašej práci?

Prípadné riziká spojené s aplikáciou: Je dosť možné, že sa budú študenti pri práci „dobre baviť“, čo je dosť pochopiteľné. Pre mnohých je to ešte stále tabuizovaná téma, o ktorej sa ľahko nehovorí. Pokoj a nadhľad pedagóga môže tento počiatkový ostych prekonať. Jeho uvoľnená komunikácia o homosexuálnej orientácii bude hodná nasledovania. Nezabúdajme, že smiech môže byť tiež únikom od témy.

Práca s tlačou

Cieľ: Posunúť vnímanie homosexuálnej orientácie deťmi od senzácie či aféry k ľudskému príbehu.

Časová náročnosť: cca 15 – 20 minút

Od koľkých rokov je aplikácia vhodná: Od najvyšších tried základnej školy, hlavne však na strednej škole.

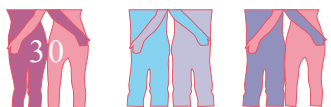
Inštrukcie k realizácii: Študenti sami (alebo pedagóg) majú pripravené výstrižky z novin (najlepšie bulvárnych) a časopisov, kde je témou (a nemusí byť ani hlavná) sexuálna orientácia niektorého z aktérov. Úlohou študentov je, aby analyzovali, prečo sa sexuálna orientácia v článku spomína (Je dôležitá pre obsah správy? Uvádza sa na zvýšenie atraktivity článku? Je to nevyhnutná informácia?).

Čas prípravy závisí od rozsahu článku, cca 8 – 10 minút.

Následná práca so skupinou: Následná diskusia prináša hlavný efekt techniky. Na konkrétnych príkladoch sa ukáže, ako s informáciami pracujú médiá, a prečo je to práve tak. Študenti môžu posúdiť aj etickú stránku. Počas diskusie sa môžu otvárať ďalšie otázky. Možno sa pokúsiť aj o poopravenie obsahu správy tak, aby neobsahovala bulvárnosť atď. Návrat k človeku, o ktorom je správa; podpora empatie je nesmierne dôležitá.

Odporúčané otázky pri rozbere: Bola informácia o sexuálnej orientácii zásadná a nevyhnutná? Považujete túto informáciu za citlivo, taktne a eticky podanú čitateľom? Kde je hranica súkromia slávnych a akejkoľvek osobnosti vôbec? Ako môže situáciu prežívať ten, o ktorom je článok napísaný a ako jeho blízki? Prečo teda médiá takto postupujú? Môže byť táto informácia na niečo užitočná? Viete si predstaviť, že by sexuálna orientácia mohla zohrať pozitívnu úlohu vo vnímaní slávnej osobnosti? Sú nejaké ďalšie mediálne atraktívne témy, ktoré novinári radi uvádzajú?

Prípadné riziká spojené s aplikáciou: Technika by nemala viesť k deklamovaniu fráz o etike a pochopení. Ide o to, aby mohli študenti nazerať na problém z rôznych uhlov pohľadu, čo sa im v bežnom živote neumožňuje. Rizikom môže byť len to, že študenti neprejavia dostatočnú dávku empatie a skončia pri povrchnom hodnotení.

Pomoc

Cieľ: Pomocou motivačného príbehu sa vžiť do situácie homosexuálne orientovaného jedinca a skúsiť riešiť problém jeho očami.

Časová náročnosť: cca 15 minút

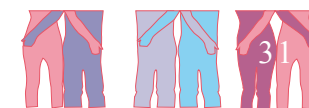
Od koľkých rokov je aplikácia vhodná: V najvyšších triedach základnej školy a na strednej škole.

Inštrukcie k realizácii: Študentom prečítame motivačný príbeh a necháme ich (samostatne, v dvojiciach či v skupinke) vymyslieť, ako by mal hlavný hrdina postupovať a svoj problém vyriešiť. Čo mu poradiť, aby nemusel urobiť niečo, za čo by sa potom musel hanbiť. Podporujeme originálne nápady.

Následná práca sa skupinou: Diskusia prináša hlavný efekt techniky. Rozborom jednotlivých nápadov môžeme dôjsť k poznaniu, aké náročné to majú homosexuálni jedinci vo svojom živote. Ďalším výstupom môže byť, že podobnú situáciu už niekto zažil (napríklad v kontakte chlapec – dievča). Ako teda postupoval, keď sa chcel s dievčaťom stretnúť? Aké boli jeho neistoty?

Odporúčané otázky pri rozbere: Aké city Zdenko prežíval? Majú to gejovia a lesby ťažké pri vyjadrovaní svojich citov? Prečo nemusia heterosexuáli vymýšľať rôzne originálne nápady ako sa zísť s niekým milovaným? Sú naše odporúčania etické? Čo z toho prežívajú aj heterosexuálni chlapci a dievčatá a čo je špecifické pre gejov a lesby?

Prípadné riziká spojené s aplikáciou: Technika nemá vážnejšie úskalia, prípadné odľahčovanie smiechom máva jasné dôvody. „Cudzí“ príbeh dostatočne zachováva anonymitu a bezpečie. Rušivo môže pôsobiť, ak si študenti nájdu nejaké neetické riešenie a budú na ňom trvať. Dobrému výsledku môže významne pomôcť, ak sa skutočne podarí vytvoriť atmosféru zmenenej „normality“.

Motivačný príbeh

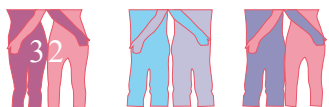
Píše sa rok 2085.

Všetko je trochu iné, než ako sme to poznali my. Teraz sa spolu zoznamujú, žijú, ženia sa a vydávajú vždy dve dievčatá alebo dvaja chlapci. Vidíte tak po uliciach dvojice mladých ľudí rovnakého pohlavia, ako sa držia za ruky a prechádzajú sa po meste. Trvá to už desiatky rokov, tak je to normálne. Aj odborníci prišli na to, že ľudia sú oveľa šťastnejší než pred mnohými rokmi. Dvaja chlapci – športovci si spolu skvele rozumejú, dve dievčatá, čo rady nakupujú, sa tiež dobre zhodnú. Nikomu sa to nezdá divné. „Staré časy“ si už nikto nepamätá. Takto je to teraz bežné.

Marek a Zdeno spolu žijú už dlho. Marek je architekt a má svoju vlastnú firmu. Dbá o svoje zdravie, denne posilňuje, dopraje si čas na šport. Zdeno, lekár, je o dva roky starší a je väčší lenivec, radšej si prečíta knihu či pozrie film, rád sa dobre naje. Občas sa pre to s Marekom hádajú.

Aj tento večer bol Zdenov nápad. Vybral vynikajúcu reštauráciu a na večer objednal stôl. Už dlho nikde neboli. Obaja sa tešili. Pekne sa obliekli a pristalo im to. Na stole horeli sviečky a hrala príjemná hudba, čašník bol pozorný a ponúkal špeciality dňa. Aj Marek sa zrejme dobre cítil, usmieval sa, občas pohladil Zdenovi ruku. Rozprávali sa o budúcej dovolenke. Skvelý večer. Jedlo bolo znamenité a nálada úchvatná. Zdeno sledoval svojho Mareka, keď tu sa zrazu stalo niečo, na čo nebol rozhodne pripravený. Od dverí sa k vedľajšiemu stolu blížilo dievča. Čakala na ňu jej priateľka. Usmievali sa na seba. Zdeno tej situácii vôbec nerozumel. Čo sa to v ňom deje? Sleduje ladné krivky dievčenského tela, chôdzu na vysokých opätkoch a cíti, ako sa v jeho tele odohráva niečo dramatické. Horšie sa mu dýchalo, ruky sa potili, možno trochu sčervenal. Marek si na ňom nič nevšimol a pokračoval v rozprávaní o problémoch svojej firmy. Zdeno sa však nemohol sústrediť. Stále pokukoval k susednému stolu. Sedela tam, krásne dlhé vlasy, štíhlu nohu mala preloženú cez nohu a usmievala sa. Bože, ako sa len usmievala! Dával si pozor, aby si nič nevšimla. Ktovie, čo by si o ňom myslela. Marek sa spýtal: „Počúvaš ma vôbec?“ „Prepáč, asi som unavený.“ Všimol si, že som sa nesústredil, pomyslel si Zdeno. „Chceš už ísť domov?“ „Nie, nie!“ vyhrkol rýchlo, až sa sám zľakol. Ako len dobre vyzerá! Ako zvodne drží ruku pri ústach, keď si jemne podopiera hlavu... Potom klesal pohľadom nižšie a prezeral si jej telo... Na chvíľu mu napadlo, ako by asi vyzerala, keby nemala šaty... Tie myšlienky ho strašne vyľakali! Bože, na čo to len myslí? Asi je úchyl! Preboha, čo to len robí? Prečo sa nemôže od toho pohľadu odpútať? Ved' pozerá na dievča! No to hádam nie. Nasadil neutrálny výraz a ďalej počúval, čo mu Marek rozpráva, snažil sa, aby si nikto nič nevšimol. Objednal si kávu. Keď mu ju čašník niesol, zdalo sa mu, že ho to neznáme dievča pozoruje a že sa usmieva! Nie, to asi len tak vyzeralo... Ale teraz znova, no jasné, pozoruje ho, len tak zľahka a nenápadne. Je to možné? Marek si na chvíľku odskočil a Zdeno sa rozhodol, že na to príde. Priamo sa pozrel na neznáme dievča a čakal, čo ona. Ona mu pohľad opätovala, usmiala sa, ale potom sklopila zrak. Bože, tá je krásna! Má nádherné mihalnice a veľké, výrazné oči. Drží vidličku tak nežne... Marek sa znova vracal k stolu a Zdeno si jasne uvedomil, že ho krásne dievča veľmi priťahuje. A navyše má pocit, že ani on jej nie je ľahostajný. Chcel by sa s ňou stretnúť len tak vo dvojici, porozprávať sa, zoznámiť sa...

Čo má robiť?

Môj priateľ, moja priateľka

Cieľ: Návrik vhodných techník, ako pomôcť priateľovi či priateľke v procese comingoutu; praktickou formou sprístupniť, čo vlastne comingout je.

Časová náročnosť: cca 20 minút

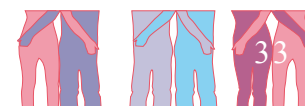
Od koľkých rokov je aplikácia vhodná: V najvyšších triedach základnej školy, hlavne však na strednej škole.

Inštrukcie k realizácii: Techniku je vhodné zadať v skupinkách po štyroch (ideálne je, aby boli zastúpené dievčatá aj chlapci). Skupinka dostane za úlohu rozmyslieť si, ako by sa zachovali v prípade, keď by sa im ich najlepší kamarát či kamarátka zveril/zverila s informáciou o svojej homosexuálnej orientácii. Ideálne je, aby chlapci reagovali na „zverenie sa“ chlapca a dievčatá na „zverenie sa“ dievčaťa. Vzajomne si môžu porovnať návrhy svojho ďalšieho konania. Zadanie možno rôzne obmieňať. Užitočným variantom je zadanie, ako sa zachovať, keď homosexuálny kamarát či homosexuálna kamarátka oznámia aj to, že sú zamilovaní práve doňho/do nej.

Následná práca so skupinou: Následná diskusia prináša hlavný efekt techniky. Rozbor by mal viesť k citlivému reagovaniu na intímne zverenie sa kamaráta či kamarátky. Empaticky premýšľať o tom, čo homosexuálny jedinec prežíva, čím sa môže trápiť v prežívanom comingoute. Je jasné, že úplne najväčší úspech by technika mala, keby si reakcie mohol vypočúť aj ten, ktorého sa to priamo osobne týka.

Odporúčané otázky pri rozbere: V čom je situácia geja či lesby odlišná od vašej? Ako zareagovať, aby ste niekomu neublížili? Ako zdvorilo a taktne odmietnuť city druhého? Zmenili by ste svoje správanie k nej/k nemu? V čom by mohlo byť najväčšie úskalie vášho ďalšieho kamarátstva/priateľstva?

Prípadné riziká spojené s aplikáciou: S touto technikou zvyčajne nie sú problémy, ak sa podarí nastaviť vhodnú klímu. Väčšiu mieru empatie prejavujú dievčatá. Prípadné odľahčenie tejto techniky smiechom má opäť jasné pozadie.

Ako sa môžu gejovia a lesby zoznámiť

Cieľ: Ďalšia technika umožňujúca pochopiť situáciu gejov a lesbiab a posilňovať empatiu.

Časová náročnosť: cca 20 minút

Od koľkých rokov je aplikácia vhodná: Dá sa aplikovať u vyspelých jedincov už na základnej škole, ale hlavným ťažiskom je stredná škola.

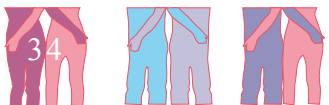
Inštrukcie k realizácii: Techniku možno zadať v dvojiciach, v skupinke študentov či v celej triede. Každý z týchto variantov má svoje výhody.

Inštrukcie: Premýšľajte a napíšte, čo by sme poradili svojim gej priateľom či lesbickým priateľkám, ako a kde sa môžu zoznamovať so svojimi partnermi či partnerkami. Približne 10 minút necháme na samostatnú prácu.

Následná práca so skupinou: Následná diskusia prináša hlavný efekt techniky. Mala by poukázať na neľahkú situáciu gejov a lesbiab pri zoznamovaní. Študenti môžu uvažovať o rôznych formách zoznámenia, ich výhodách a úskaliach. Väčšina študentov konfrontuje aj svoje možnosti zoznámenia a diskusia sa zvyčajne stáča k všeobecnejším otázkam.

Odporúčané otázky pri rozbere: V čom je zoznamovanie gejov a lesbiab ťažšie? V čom je ich situácia rovnaká ako pri heterosexuáloch? Sú nejaké formy zoznamovania viac efektívne? Ako by ste túto situáciu riešili vy?

Prípadné riziká spojené s aplikáciou: Téma zoznamovania a prípadne aj sexuálneho života gejov a lesbiab môže byť náročná. Zľahčovanie je teda možnou komplikáciou.

Výhody a nevýhody

Cieľ: Pokročilá komunikačná technika, umožňuje otvorene hovoriť o homosexuálnej orientácii, nazrieť do prežívania gejov a lesbiem.

Časová náročnosť: cca 25 minút

Od koľkých rokov je aplikácia vhodná: Ideálne pre strednú školu

Inštrukcie k realizácii: Techniku je vhodné zadať v menších skupinkách.

Inštrukcie: Napíšte, čo môže chlapcovi alebo dievčaťu ich odlišná sexuálna orientácia v živote prinášať a čo im naopak berie. Cení sa originalita. Čas na samostatnú prácu v skupinke je cca 10 minút. Výsledky je potom možné zapisovať na tabuľu. Na záver je tiež možné prečítať nižšie uvedené „zisky“ a „straty“ tak, ako ich skutočne videla skupina mladých gejov v lete 2009.

Následná práca so skupinou: Záverečná diskusia je pomerne náročná, lebo študentov zvádza k bagatelizovaniu či zosmiešňovaniu. Ak sa však navodí atmosféra porozumenia, tak je veľmi posilňujúca. Na pedagóga sa kladú nároky na udržanie tejto atmosféry. Naviesť diskutujúcich na skutočnú „inventúru“ v živote homosexuálov vyžaduje výraznú mieru empatie.

Odporúčané otázky pri rozbere: Ktoré „zisky“ či „straty“ vás zaujali? Čo ste si v skupinke uvedomili zo života gejov a lesbiem? Ako by vyzeral zoznam, ak by sme hovorili o „stratách“ a „ziskoch“ heterosexuálnej orientácie? Čo môže urobiť spoločnosť pre homosexuálnu menšinu? Čo môžeme urobiť pre homosexuálnu menšinu my osobne?

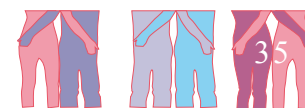
Prípadné riziká spojené s aplikáciou: Ako sme už uviedli, ide o náročnú techniku, kde je aktívna spolupráca študentov dôležitá. Riziko je teda v tom, že nenastane potrebná atmosféra. Náročnosť na empatiu môže spôsobiť nástup povrchných a nútených odpovedí, nudy a vzdialenie sa od témy.

A ako hodnotila svoju situáciu skupinka 19 mladých gejov v lete 2009?

Vybrali sme niektoré odpovede:

Čo mi moja orientácia priniesla? Väčšiu toleranciu k ostatným, snahu pochopiť odlišnosť, prežitie krízy, ktorá posúva a zoceluje, zdravšie vzťahy, predčasné dospelosť, pocit vyčlenenia, iný uhol pohľadu na svet, dispozíciu oceniť krásu mužov, nutnosť hľadať nevyšliapané chodníčky.

Čo mi moja orientácia vzala? Jednoduché zoznamovanie a výber životného partnera, rodičovstvo, hodnotenie žien po sexuálnej stránke, kamarátstvo s mužmi, možnosť byť podľa rodičov normálny, pocit bezpečia v spoločnosti, možnosť zaradiť sa.

2. Ďalšie možnosti práce v triede

V priebehu práce v triede sa môže jasne ukázať, že najväčšie predsudky majú ľudia k tomu, čo sami nepoznajú a čo nemali možnosť bližšie poznať. Z toho jasne vyplýva jedna z možností prelomenia bariér – stretnutie s výnimočnými osobnosťami, ktoré sa otvorene hlásia ku gej/lesbickej minorite. Dnes je už bežnou praxou vyučujúcich histórie, literatúry či umenia, že tieto osobnosti spomínajú. Vhodná forma prezentácie ich diela či zásluh prispieva k zdravému vnímaniu odlišnej sexuálnej orientácie.

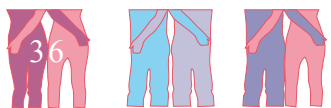
Inou formou práce v triede môže byť beseda so samotnými gejmami či lesbami alebo so zástupcami niektorých nevládných svojpomocných organizácií. Také besedy – hoci nie je jednoduché zorganizovať ich – bývajú veľmi cenné. Deti sa môžu pýtať na všetko, čo si napríklad ešte nedokážu predstaviť atď. Podčiarknuť treba dôraz na etiku celej besedy. Zo skúsenosti treba poznamenať, že spájanie témy homosexuálnej orientácie a problematiky sexuálne prenosných chorôb, vrátane HIV/AIDS, nie je vhodné. Podobne ako pri prílišnom akcentovaní medicínskych hľadísk.

Na internete sú dostupné stránky mnohých organizácií združujúce homosexuálnych spoluobčanov. Ich zameranie a úroveň sú rôzne. Zoznámenie sa s niektorým „osvetovým“ serverom môže byť užitočné. Aké témy sa preberajú? Aké otázky sa objavujú v poradniach týchto stránok? Dajú sa tu tiež vyhľadávať kontakty na špecialistov, ktorí by mohli nejakému gejovi či lesbe pomôcť v prípade komplikácií, napr. s comingoutom.

Študenti sa isto stretli s filmami, televíznymi reláciami, seriálmi či knihami, kde sa príbeh týka problematiky homosexuálnej orientácie niektorého z hrdinov. Môže to byť veľmi dobrá príležitosť na otvorenie diskusie. Môžeme študentov vyzvať, aby niektoré z diel bližšie analyzovali. Prípadne niektoré z diel (napr. film) spoločne zdieľali.

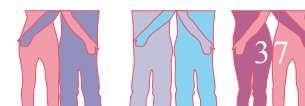
Pedagóg môže samozrejme pracovať aj s článkami z tlače, odbornej literatúry s historickými prameňmi (nezabúdajme na našu prvorepublikovú časopiseckú tradíciu) a pod.

To už ale zďaleka prekračuje rámec bežného štandardu výučby. Na druhej strane to výrazne posilňuje vytváranie pozitívnych postojov študentov.

Použitá literatura

- Bendl, S: Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003.
- Connell, R: W. Masculinities. Cambridge: Polity Press, 1995.
- Duncan, N: Sexual Bullying. Gender conflict and pupil culture in secondary schools. London: Routledge, 1999.
- Epstein, D. – Johnson, R: Schooling Sexualities. Buckingham: Open University Press, 1998.
- Homophobic Bullying. Safe to learn: Embedding anti-bullying work in schools. Nottingham: DCSF Publications, 2007. (dostupné na www.education.gov.uk)
- Janošová, P: Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí. Praha: Grada Publishing, 2008.
- Janošová, P: Homosexualita v názorech současné společnosti. Praha: Karolinum, 2000.
- Kimmel, M: Gendered Society. New York: Oxford University Press, 2000.
- Kolář, M: Školní program proti šikanování. Praha: MŠMT, 2003.
- Kolář, M: Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001.
- Kolář, M: Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál, 1997.
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (č. j. 24 246/2008-6).
- Parry, J. – Carrington, G: Čelíme šikanování. Metodický materiál. Praha: IPPP ČR, 1995.
- Pražská skupina školní etnografie. Psychický vývoj dítěte: od 1. do 5. třídy. Praha: Karolinum, 2005.
- Renzetti, C. M. – Curran, D. J: Ženy, muži a společnost. Praha: Karolinum, 2003.
- Renold, E: Presumed Innocence. (Hetero)sexual, heterosexist and homophobic harassment among primary school girls and boys. *Childhood*, 2002, vol. 9 (4), 415–434.
- Říčan, P: Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál, 1995.

Tento informačný materiál môžeš mať aj v elektronickej podobe.
Zároveň sa môžeš stať spolutvorcom našich materiálov, a to vyplnením jednoduchého dotazníka.

Navštív www.homofobia.icm.sk

Homofóbia v žiackych kolektívoch

Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR v rámci dotačného programu

Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd.

Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedné Združenie Informačných
a poradenských centier mladých v SR.

Vydalo:
Kontakt:

Združenie Informačných a poradenských centier mladých v SR
www.zipcem.sk info@zipcem.sk

Náklad:
Vydané:

3 000 ks
december 2011

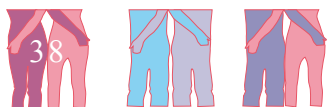
Grafické spracovanie:

compART, spol. s r. o., Bratislava

NEPREDAJNÉ
ISBN 978-80-970827-0-3

(c) ZIPCeM
EAN 9788097082703

„Po prečítaní ma nezhod'! Odovzdaj ma kamarátovi alebo ma daj do zberu.“

Iniciatíva Inakosť je občianske združenie obhajujúce práva a slobody lesbiab, gejov, bi a transgender ľudí na Slovensku od r. 2006. Svojimi aktivitami sa snažíme odstraňovať diskrimináciu voči LGBT menšine a pozitívne ju zviditeľňovať, posilňovať vzájomné porozumenie a akceptáciu medzi väčšinou a menšinou. Sme členmi ILGA-Europe od r. 2007.

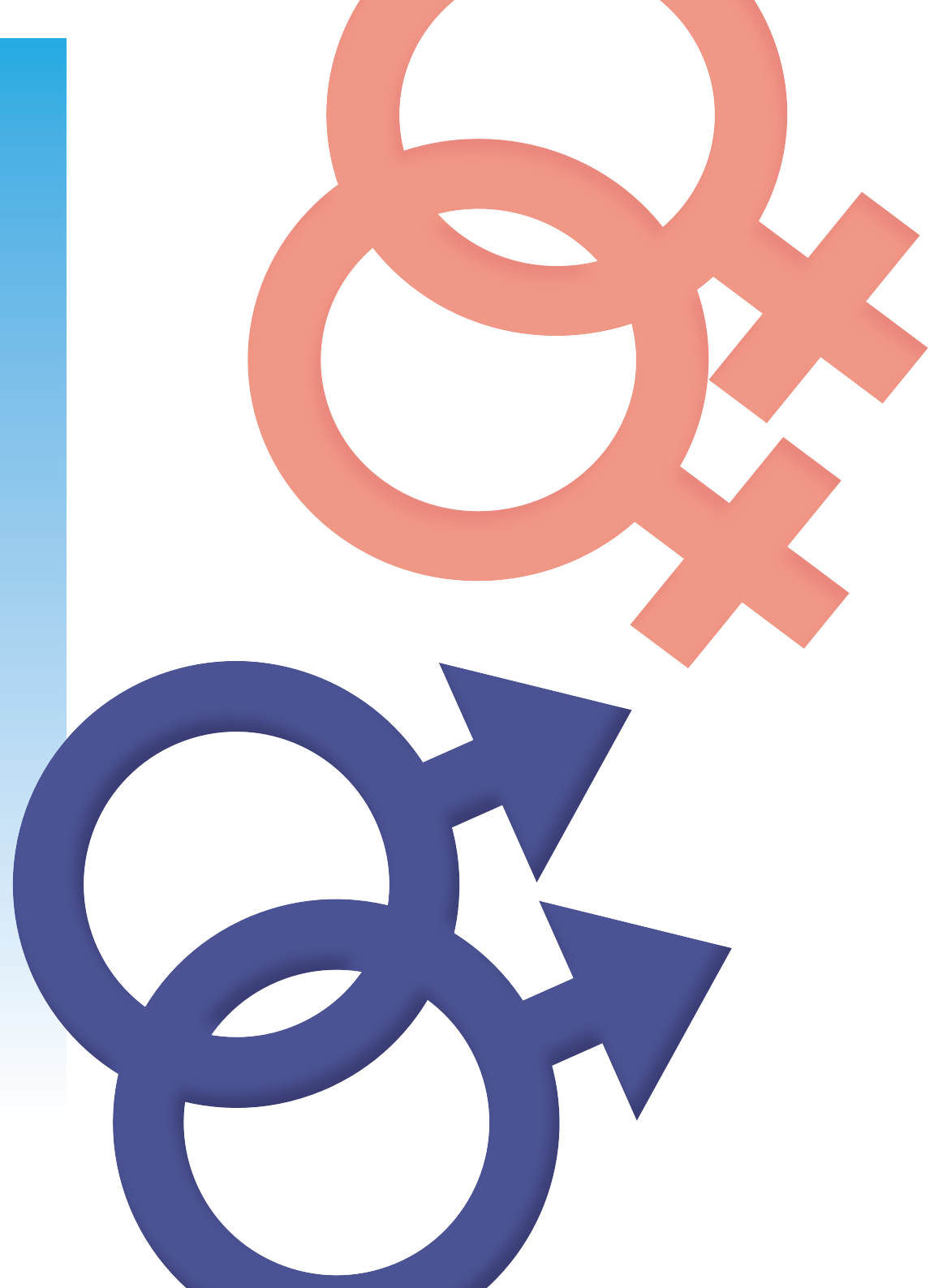
Niektoré naše aktivity:

- Prečo registrované partnerstvo aj na Slovensku? - www.inakost.sk
- Filmový festival inakosti - www.ffi.sk
- Psychologická podpora pre LGBT ľudí a prevencia homofóbie - www.homofobia.sk
- Putovná výstava Berlín - Jogjakarta
- Informácie o HIV - AIDS prevencii
- Spolupráca s domácimi a zahraničnými organizáciami a skupinami

Web: www.inakost.sk

E-mail: inakost@inakost.sk

Adresa: Iniciatíva Inakosť, P. O. Box 15, 810 00 Bratislava 1

nezatvárajme oči pred AIDS

- ✘ NIE JE VIDIEŤ
- ✘ NIE JE POČUŤ
- ✘ NIE JE CÍTIŤ
- ✘ JE TO VÍRUS HIV

Naše ďalšie materiály k tejto téme:

Ako sa prestať báť svojho tieňa? Zmení to môj život? Čo rodičia a priatelia? To ako sa vyrovať so svojou homosexuálnou orientáciou, prijať ju a zvládnuť reakcie rodiny, blízkych, okolia a mnoho ďalších vecí nájdete v kvalitnej brožúrke.

**JE NORMÁLNE
BYŤ INÝ!**

Homosexuálni ľudia sú neustále medzi nami. Lesba alebo homosexuál môže byť Vaším priateľom, kolegom, spolužiakom, či učiteľom. Možno dnes sedel nejaký gay alebo lesbická žena vedľa Vás v kine či autobuse.

Kvalitné medziľudské vzťahy vyznačujúce sa úctou a dôverou sú veľmi cenné. Inteligentní ľudia vedia, že takéto vzťahy si treba vážiť bez ohľadu na pohlavie, národnosť, rasu alebo sexuálnu orientáciu.

Spýtajme sa samých seba, či dokážeme akceptovať ľudí, ktorí sa od nás v niečom odlišujú a na ktorých nám záleží...

Nemusia nám zo strachu, že o nás prídu, klamať?

Majú svoje sny, túžby, plány a majú aj svoje životné starosti i radosti. Homosexuálne orientovaní ľudia nie sú ani lepší, ani horší. Spýtajme sa samých seba, či dokážeme akceptovať ľudí, ktorí sa od nás v niečom odlišujú a na ktorých nám záleží. Nemusia nám zo strachu, že o nás prídu, klamať?

Tieto informačné materiály môžete mať aj v elektronickej podobe. Navštív www.icm.sk

Informačné Centrum Mladých
www.icm.sk

**VYUŽI ŠANCU
BYŤ INFORMOVANÝ!**

**Pridaj sa k nám na
facebooku!**

facebook

www.facebook.com/icmmladym

**VYUŽI ŠANCU
BYŤ INFORMOVANÝ!**

Láka ťa práca v zahraničí?
Ako napísať správne životopis a motivačný list?
Poradíme ti! Aj s hľadaním brigády!

Nevieš, na ktorú strednú či vysokú školu?
Ako sa môžeš stať dobrovoľníkom?
Štúdium i voľný čas, doma aj v zahraničí!

Potrebuješ informácie o cestovaní a krajinách?
Trápi ťa čosi... a nevieš, na koho sa obrátiť?
Poskytneme ti dôležité kontakty!

ZAUJÍMA ŤA NIEČO INÉ?
Vyужи šancu a nechaj si poradiť! Bezplatne a anonymne!

ZAVOLAJ NÁM:

Info linka: 046/5430 171
Orange linka: 0905 815 555
SKYPE: ICM Mladým

POŠLI NÁM E-MAIL: info@icm.sk

KLIKNI NA: www.icm.sk
www.facebook.com/icmmladym

Informačné Centrum Mladých
www.icm.sk